ZPRAVODAJ KLUBU AUGUSTA SEDLÁČKA

hláska

ročník XXVII, 2016, č. 2

Hrady a zámky jako cíle romanticko-vlasteneckého putování v 19. století

Marcela Týfová

Fenomén putování po panských sídlech v 19. století je všeobecně známý, přesto však doposud ne zcela probádaný. Na vině je především nedostatečné množství známých a dochovaných pramenů, prvotních zdrojů informací, kterými jsou převážně prameny osobní povahy – cestovní deníky a zápisky, korespondence, paměti či pamětní (návštěvní) knihy. Z těchto pramenů lze vyčíst pohnutky autora k návštěvám panských sídel, náročnost cestování, ochotu majitelů ke zpřístupnění svého domu i reflexi viděného. Dalšími prameny mohou být pochopitelně dobové tisky, veduty či písemné prameny úřední povahy.

Prvotní zájem o intenzivní poznávání zámků, hradů a jejich zřícenin spadá již do období pozdního osvícenství, tedy do přelomu 18. a 19. století. Průkopníky zájmu o panská sídla na konci 18. století byli např. piarista a topograf Jaroslav Schaller (1738-1809), profesor estetiky a klasické literatury na pražské univerzitě August Gottlieb Meissner (1753-1807), freskař a portrétista Jan Jakub Quirin Jahn (1739-1802) či mimořádný profesor pomocných věd historických František Steinský (1742-1816), který studentům doporučoval cestování po vlasti a poznávání sídel šlechty již v době vlády Josefa II.

Počátkem 19. století osvícenství pozvolna vystřídal nový směr, který zasáhl veškeré oblasti lidského konání – romantismus. V českých zemích byl romantismus ovlivněn probouzejícím se národním obrozením. Z panských sídel se především zříceniny hradů staly pro oko pozorovatele velmi půvabnými. Ten tam byl strach ze strašidel a nebezpečí, na zříceniny proudily doslova davy lidí. Hrad nebo jeho zřícenina se v romantické literatuře staly místem děje historických románů a povídek, prostorem tajemství. Symbolizovaly staré časy, byly rozpadajícím se památníkem české historie a státnosti. Na druhé straně ruiny starých hradů vybízely k reflexi a ke snění, probouzely historické a národní vědomí, spojovaly minulost s přítomností. Všechny tyto vjemy chtěl cestovatel při návštěvě těchto objektů pocítit na vlastní kůži, vzpomeňme jen na nejznámějšího cestovatele této doby Karla Hynka Máchu. Karel Kramerius, syn spisovatele a nakladatele Václava Matěje Krameria, líčí např. návštěvu hradu Radyně v roce 1818 takto: „Pokud je pravda, že pánové z Radyně byli loupeživí rytíři, jak mnohý nevinný zde pak bědoval nad svými dny, jak mnohý nešťastník krvácel mezi těmito pochmurnými zdmi? Po krátkém rozjímání nad možnými osudy tohoto hradu, nad dobou jeho rozkvětu i jeho zničení jsme opustili truchlivé pozůstatky pýchy a odvahy našich otců...“.[1)] Všeobecný zájem o českou historii však přiměl mnoho cestovatelů i k návštěvám zámků.

Dochované a zároveň známé prameny osobní povahy nám dovolují zrekonstruovat obraz cestovatelů. Převážně se jednalo o mladé lidi bez závazků, kterým nebylo zatěžko věnovat svůj čas namísto výdělku zábavě. Z hlediska povolání a společenského postavení lze hovořit především o studentech gymnázií a univerzit, z nichž se později stali středoškolští či vysokoškolští profesorové, teologové, spisovatelé, historikové, právníci, akademičtí malíři apod. Za všechny jmenujme např. Václava Krolmuse (1790-1861),

Alois Beer, Mělník 1890, Vlastivědné muzeum v Dobrušce, archivní sbírka, sign. XIV/228, sešit 7, s. 33 (reprodukci zajistilo muzeum).

Jan Evangelista Konopas, Jenštejn 2. polovina 19. století, Muzeum Podbezdězí, Smíšené sbírky, pozůstalost Jana Evangelisty Konopase (1833-1909), inv. č. 15-26-059 033 (reprodukci zajistilo muzeum).

Karla Krameria (1797-1874), Karla Aloise Vinařického (1803-1869), Jana Erazima Vocela (1803-1871), Josefa Vojtěcha Hellicha (1807-1880), Karla Hynka Máchu (1810-1836), Františka Alexandra Hebera (1815-1849), Václava Vladivoje Tomka (1818-1905), Antonína Vánkomila Malocha (1823-1880) či Augusta Sedláčka (1843-1926). Nepochybně alespoň občas navštívili panská sídla i vandrující řemeslníci, povzbuzení historickými příběhy i zvědavostí. Jejich svědectví byla zachycena na papír jen výjimečně, a pokud ano, s nejvyšší pravděpodobností se do dnešních dnů nedochovala. Výjimkou jsou deníky a skicáře sudoměřského chalupníka Jana Evangelisty Konopase (1833-1909) či dřevosoustružníka a amatérského malíře Aloise Beera (1833-1897). Typický cestovatel nebyl žádný lenoch, byl ochoten obětovat své pohodlí za cenu zážitků a možnosti pocítit závan historie na vlastní kůži. Byl to romantik i vlastenec zároveň. Venkovský lid s denními starostmi jej nemusel chápat, jak dokládá např. Karel Kramerius ve svém deníku: „Došli jsme ke zřícenině [hradu Klenová], kde se nad námi mladíky jakýsi tlustý muž podivoval, proč že jsme se vydali navštívit trosky a ještě více žasl, když jsme jej požádali o snídani. Tu nám nechtěl nebo nemohl dát, a tak jsme – my průzkumníci dávných věků – museli zříceninu prolézt hladoví; mohli jsme se tak také všude snáze a lépe protáhnout“.[2)]

Z romanticky putujících návštěvníků panských sídel se rekrutovali profesionálové nových oborů, např. archeologie, památkové péče či kastelologie. Také pro akademické malíře se cestování po hradech a zámcích stalo součástí náplně práce. Výsledky práce těchto odborníků lákaly k návštěvám panských sídel další romantiky a vlastence. První monografie o hradech vycházely již na přelomu 18. a 19. století. Nakladatelé využili vlny zájmu o panská sídla, najali si umělce a historiky a začali tiskem vydávat jednotlivé veduty, na pokračování vycházející alba, drobné tisky i výpravné publikace s hradní či zámeckou tématikou.[3)] Vlastenecky zaměřená periodika[4)] vydávala články o panských sídlech, cestopisná líčení, historické příběhy a pověsti. V polovině 19. století vznikla první encyklopedie hradů, dodnes hojně využívaná – Heberovy Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser (1843-1849). Modernější řada Augusta Sedláčka – Hrady, zámky a tvrze království Českého (1882-1927) – je vyvrcholením zájmu o panská sídla na přelomu 19. a 20. století.

Mnohé z těchto tisků (ať už textových či obrazových) byly cestovatelům inspirací. V 19. století se cestovalo nalehko. Např. v roce 1815 si Karel Kramerius sbalil do vaku mapu, finanční hotovost (12 zlatých), knihu k zahnání dlouhé chvíle (cestopis), papír na poznámky a kresby hradů, pero a šitíčko, tužku, nůž, šátky, zpěvníček a doporučující dopisy.[5)] Náhradním oblečením cestovatelé disponovali výjimečně.

Oblíbeným obdobím vícedenních cest byly školní prázdniny, v 19. století připadající na měsíce srpen a září. K jedno či dvoudenním výletům postačovaly sváteční dny v období celého roku vyjma zimy. Cestovalo se ve společnosti přátel stejného zájmu a převážně pěšky. I netrénovaný jedinec (městský člověk) byl schopen ujít za den 40 až 50 km. Movitější si mohli dovolit cestu dostavníkem, lodí či v druhé polovině 19. století vlakem. Orientaci v terénu umožňovaly zemské silnice, které spojovaly velká města, mapy jednotlivých krajů či rady domorodců. Např. Mácha ve svém deníku píše: „Domnívaje se, že Houska vpravo od nás ležeti musí, obrátili jsme se v tu stranu, ale nešťastně, Houska ležela vlevo; kdyby nám byl potok nebránil, byli bysme přišli až pod Kokořín nazpět. Ráno budil nějaký hoch tovaryše od pivovára, a od toho jsme se dozvěděli pravou cestu“.[6)] Stravu a nocleh zajišťovaly cestujícím spřátelené rodiny, faráři na farách či za úplatu hostince, kde se spalo na slámě přímo v šenkovně. Příroda sama cestovatele saturovala pouze potravou, překvapivě nebylo zvykem spát pod širým nebem.

Zájemci o prohlídku panských sídel si objekty svého zájmu vybírali podle doporučení přátel, dle dostupné literatury či na radu místních. V okolí Prahy byly nejoblíbeněj-

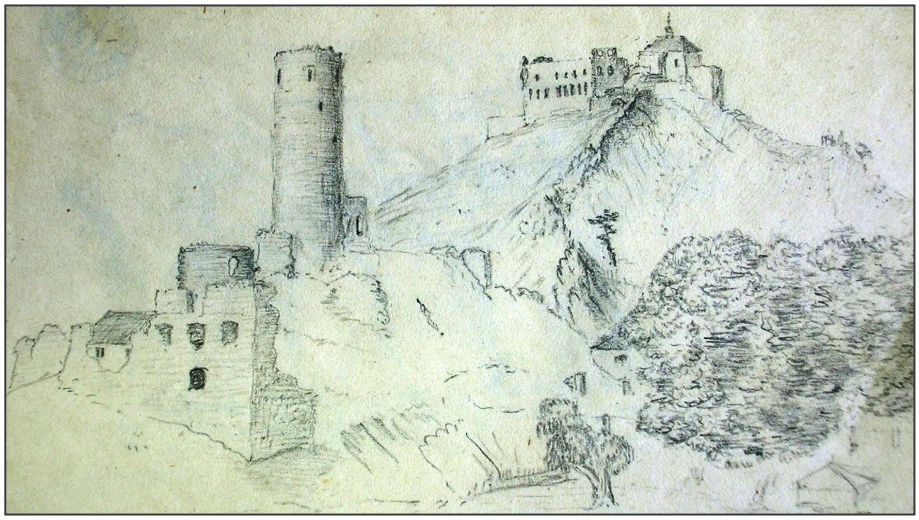

Karel Jaromír Erben, Žebrák a Točník [1840], LA PNP, fond Erben Karel Jaromír, Rukopisy vlastní, Zápisník /1840 a dále/, př. č. 5/1872 (foto autorka).

Karel Kramerius, Zbiroh 1814, LA PNP, fond Kramerius Karel, Tagebuch. Enthält die letzten Monate in der Syntax und die Beschreibung der Reise nach der Kreisstadt Pilsen, Radnic und Kacerov, fol 18v (foto autorka).

šími destinacemi hrady Okoř, Karlštejn či Křivoklát, ve vzdálenějších lokalitách pak zříceniny královských hradů známých z dobové literatury (Bezděz, Točník, Žebrák, Radyně apod.).

Volně přístupné zříceniny nebylo těžké prozkoumat na vlastní pěst. Bylo jen třeba dát pozor na bezpečnost, zříceniny tehdy samozřejmě nebyly uzpůsobeny pohybu osob tak, jak je tomu dnes běžné. Karel Kramerius zaznamenal jeden z riskantních přesunů na hradě Valečově takto: „Pak, když jsme se vynadívali do sytosti, pomysleli jsme na zpáteční cestu přes onu propast. Já jsem se přes ni šťastně dostal, ale můj kompaňon se nemohl hned přes ni dostat a začal klesat na mysli. Opravdu jsme si už mysleli, že bude třeba vypůjčit si žebřík z nejbližší vesnice a tím si pomoci. Strach mu konečně pomohl vystříhat se uklouznutí. Zul si své čižmy, napřed je hodil mně, pak se chytil mé ruky a opíraje se o ni šťastně se dostal na druhou stranu“.[7)]

Panská sídla, která jejich majitelé dosud využívali k různým účelům, především rezidenčním či k provozu panských kanceláří a bytů úředníků, byla již hůře přístupná. Záleželo zcela na libovůli majitele či jeho zaměstnance, zda bude mít pochopení a vyslyší prosby cestovatele. Josef Vojtěch Hellich měl to štěstí: „Časně ráno přišel hrabě Waldstein a dal mi ukázat všechny památnosti [litomyšlského] zámku“.[8)] Karel Kramerius byl oproti tomu odmítnut na Zbirohu: „... zašli jsme ještě jednou na zámek a poprosili samotného pana vrchního správce o laskavost – aby nám ukázal zámecké pozoruhodnosti. Ale nevrlý starý pan vrchní správce nechtěl a nemohl nám nic pozoruhodného ukázat, jen starého granátníka Marie Terezie a vybroušenou skálu“, či ve Valdicích: „... odebrali jsme se do klášterních chodeb, kde jsme natrefili na hospodářskou kancelář; do té jsme vstoupili s prosbou, zda by nás ráčili poučit, kdyby se snad v klášteře nacházelo ještě něco pozoruhodného. Úředníci ani písaři však o ničem nevěděli, ba dost možná dokonce neporozuměli ani našemu naléhavému přání“. U jiných objektů již měl Kramerius se spolucestujícím štěstí – po Kaceřově je provedla dcera učitele, který zde bydlel, po zámku a kapli na Hrubé Skále kněz Antonín Marek, na Švihově to byl praktikant a na Velharticích pojezdný.[9)] Václava Vladivoje Tomka a jeho bratra Josefa zase po zámku Orlíku provázela dcera klíčníka.[10)] V těchto občasných aktivitách vrchnostenských zaměstnanců lze spatřovat zárodky průvodcovských služeb, které byly ve 20. století zprofesionalizovány. Poznámka Václava Vladivoje Tomka z roku 1838 již vzdáleně připomíná současnou praxi: „... potom teprv jsme vešli do hradu [Firstenšteina], jehož znamenitosti nám vrátná ukazovala. Přidružilo se k nám přitom brzy více pocestných i snad také domácích, kteří rovněž přišli se podívat“.[11)] Také organizované skupinové výpravy nejsou novinkou až 20. století. Např. v 60. letech 19. století uspořádal František Petera Rohoznický výlety na Kaceřov a Krašov.[12)]

Bývalá velkolepá sídla šlechty občas obývala chudina. Jakub Quirin Jahn popisuje návštěvu hradu Točníku v roce 1797 takto: „Křídla brány jsou už novější a tak vyspravená prkénky, že sotva drží pohromadě. Když jsem zaklepal, nějaká žena, doprovázená desetiletým chlapcem – svým synem, nám otevřela bránu. Její muž, který kvůli práci nebyl doma, je zedník a tato rodina tu užívá volný byt v několika ubohých starých sklepeních bez kloudného přístřeší, aby se tu neuhnízdili zloději nebo jiná nepořádná čeládka a nepoužili hrad jako svou skrýši“.[13)] O čtyřicet let později zde Karel Jaromír Erben nalezl rodinu vysloužilého vojáka a starou ženu s dcerou.[14)]

Občas se návštěvníkům dokonce poštěstilo v obyčejně nepřístupném objektu strávit i noc – např. bratři Tomkové nocovali v zámeckém pokoji Orlíku,[15)] Josef Vojtěch Hellich v Litomyšli[16)] a Karel Kramerius se spolucestujícím využili vlídné pohostinnosti majitelky zámku v Debrníku, která měla pro cestující studenty připravenu velkou ložnici s vybavením.[17)]

Období romantismu přálo a podněcovalo dychtivé cestovatele k osobním záznamům všeho druhu. Proto se nelze podivovat nad skutečností, že už v 19. století existovaly na panských sídlech pamětní knihy. Např. Jan Evangelista Konopas ve svém deníku píše: „Načež jsem se ubíral k silnici k Sloupu, kdež jsem si nechal ukázat uprostřed louky na skále stojící poustevnici, v kteréžto skále jest celý hrad Sloup vytesán, chodby, komnaty, pokoje, schody,

Alois Beer, Debrník [1852-1875], Vlastivědné muzeum v Dobrušce, archivní sbírka, sign. XIV/228, sešit 38-1, s. 21 (reprodukci zajistilo muzeum).

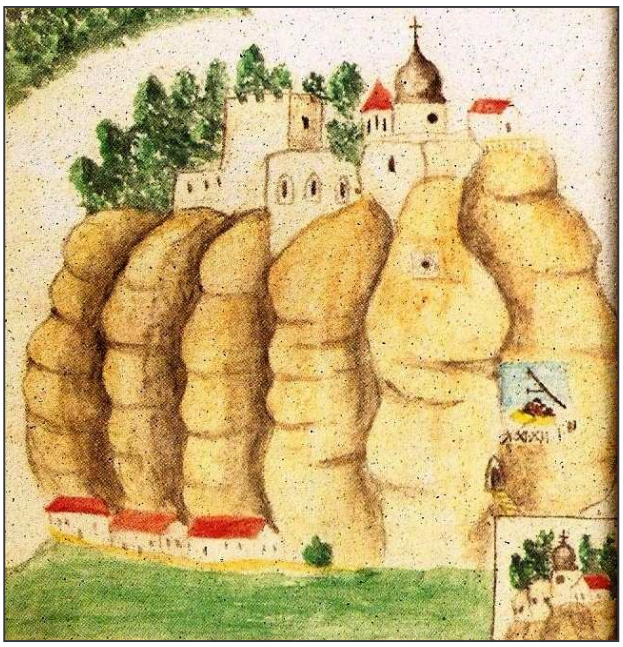

Jan Evangelista Konopas, Sloup 1855, Muzeum Podbezdězí, Smíšené sbírky, pozůstalost Jana Evangelisty Konopase (1833-1909), inv. č. K 7784 (reprodukci zajistilo muzeum).

hrad Sloup vytesán, chodby, komnaty, pokoje, schody, žaláře, chrámec aj., na vrcholku pak poustevna se sochami poustevníků, též domeček s pokojíčkem, obrazy a zápisní knihou, do níž jsem mezi samé německé své jméno po česku napsal".[18)]

Cestovatelům pamětní knihy na sdělování zážitků rozhodně nepostačovaly. Kdo měl možnost a byl zvyklý psát, vedl si cestopisné poznámky a deníky, nad nimiž si po návratu domů mohl kdykoliv zavzpomínat na prožité chvíle a viděné pamětihodnosti. Záznamy z návštěv panských sídel se neomezovaly na pouhé popisy a výčty viděného, nýbrž byly též snahou o zachycení pocitů autora včetně prožívání radosti i smutku při představách o životě a činech předků. Snaživější autoři záznam o návštěvě doplnili vlastnoruční kresbou či alespoň náčrtkem, vyslechnutými pověstmi, více či méně přesnými historiografickými údaji z dostupné literatury či odkazy na edice písemných pramenů.

Nezřídka se pak tyto záznamy později stávaly základem historických pojednání různé úrovně. Především první archeologové Jan Erazim Vocel, František Petera Rohoznický, Moric Lüssner či ve svých závěrech romantismem poněkud zaslepený Václav Krolmus byli autoři mnoha příspěvků, věnujících se především hradům a tvrzím. Stejně tak známí kastelologové – nelze opominout již zmíněného Františka Alexandra Hebera, Antonína Malocha či Augusta Sedláčka – navazovali na svá osobní pozorování a záznamy. Vedle těchto odborníků však svá pozorování publikovali i naprostí laici, jako byl třeba chalupník Jan Evangelista Konopas.

Cestovatelé tehdy jistě netušili, jak budoucím generacím pomohou jejich písemné i obrazové záznamy k rekonstrukci stavebního vývoje či naopak destrukce toho konkrétního objektu. Mnozí z nich samozřejmě ani nepočítali se zveřejněním obsahu svých zápisků. Řada současných odborníků využívá těchto pramenů a komparuje jejich výpověď s výpověďmi dalších historických metod a pramenů. Existují i případy, kdy jiné prameny než tyto osobní pro podchycení vzhledu sídla již nejsou k dispozici.

Přínos návštěvníků panských sídel k poznání stavebních dějin objektů bohužel na druhé straně doplňují z dnešního pohledu negativní činnosti. Sídla, především ta volně přístupná, nebyla pod takovou ochranou, jako je tomu dnes. Dříve pusté zříceniny ožily návštěvníky, kteří tak uspíšili proces destrukce. Někteří z nich jej navíc podpořili z dnešního hlediska neodbornými vykopávkami při snaze nalézt hmotné pozůstatky historie a nasytit nově vznikající muzea, centra výzkumu českých dějin. Vykopávky vedli jak první archeologové (jmenujme např. Jana Erazima Vocela či Václava Krolmuse), tak naprostí amatéři jako byl Jan Evangelista Konopas. Vedle těchto výrazných ataků pak jako marginálie vyznívá Krameriovo vyrytí jména do omítky hradu Dražice.[19)] Zvýšený pohyb návštěvníků v krajních situacích zapříčinil zánik některých sídel. Např. v roce 1881 se majitel rozhodl strhnout nadzemní konstrukce Nového hradu u Kunratic, aby výletníci k němu mířící nerušili zvěř.[20)] Na druhou stranu se od poloviny 19. století začalo více hledět na ochranu památek včetně panských sídel. V roce 1843 vznikl Archeologický sbor Národního musea a o pár let později byla založena Centrální komise pro výzkum a zachování stavitelských památek při Ministerstvu obchodu, průmyslu a veřejných staveb a zřízena krajská síť konzervátorů, čímž byl dán základ současné památkové péči. Z řad cestovatelů za panskými sídly se rekrutovali konzervátoři jednotlivých krajů.[21)]

Profesionalizace cestovatelů od 40. let 19. století částečně ilustruje posun ve způsobu vnímání panských sídel i poznávání jejich historie probíhající v období „dlouhého" 19. století. Autoři přelomu 18. a 19. století se zabývají panskými sídly v mezích vlastivědného místopisu. Popisy jsou strohé, faktografické a bez citově zabarvených pasáží. Tedy i vnímání sídel návštěvníky je stejně věcné. Následné romantické vzplanutí pro panská sídla je toho pravým opakem. Nekritické hodnocení, stavění pověstí naroveň histo-

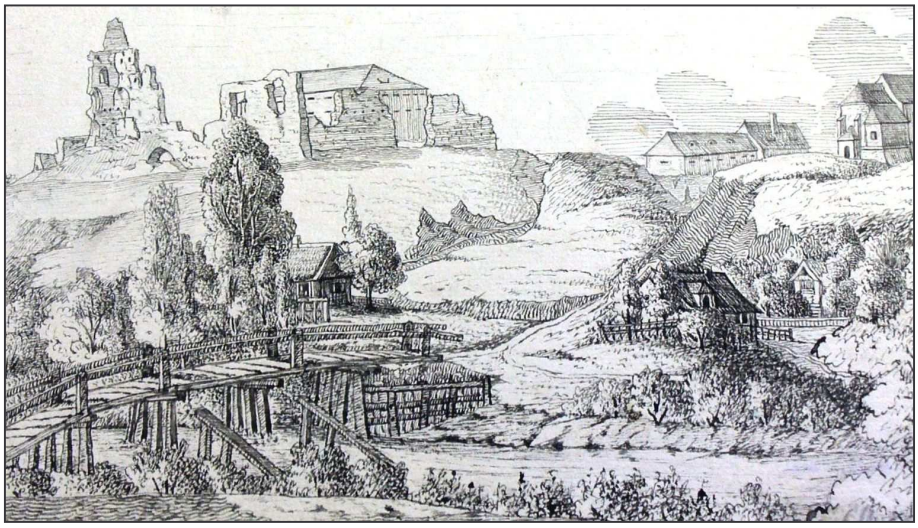

Jan Erazim Vocel, Dražice [1850-1871], České muzeum stříbra Kutná Hora, podsbírka Výtvarné umění, kresby J. E.Vocela, sign. VU/1301/M (foto autorka).

rických pramenů pod praporem vlastenectví, pocity nadřazené realitě. To vše jsou typické projevy romantických cestovatelů. Ve druhé polovině 19. století nabývá náhled na sídla a jejich historii kritičnosti. Hrady a zámky se stávají předmětem odborného bádání, měření a popisu. V té době byly položeny základy moderních vědních oborů, jejichž předmětem bádání jsou panská sídla dodnes.

Poznámky: **1)** Kalašová, M. (ed.): Karel Kramerius, Putování po českých hradech (1814-1818). Praha 2010, s. 447-455. **2)** Citace v pozn. 1, s. 493. **3)** Např. Meissner, A. G.: Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen. Praha 1798; Meissner, A. G.: Abbildungen sämtlichen alten und neuen Schlösser in Böhmen. Praha 1803-1809; Kunike, A. F.: Mahlerische Darstellung aller vorzüglicher Schlösser und Ruinen der österreichischen Monarchie. Vídeň 1833-1835; Gerle, W. A.: Bilder aus Böhmens Vorzeit. Burgen und Ritterschlösser in Originalansichten dargestellt. Praha 1842; Mikovec, F. B.: Malerisch-historische Skizzen aus Böhmen. Vídeň 1864; Bernau, F.: Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen. Žatec 1881. **4)** Např. Světozor, Česká včela, Ost und West, Hyllos či Květy. **5)** Citace v pozn. 1, s. 207. **6)** Pohorský, M. (ed.): Karel Hynek Mácha, Dílo II. Prózy, zápisníky, deníky. Praha 1986, s. 301. **7)** Citace v pozn. 1, s. 311. **8)** Polabské muzeum Poděbrady, Pozůstalost Josefa Vojtěcha Hellicha, Alois Dyk: Josefa Vojt. Hellicha záznamy autobiografické (strojopis), s. 4. **9)** Citace v pozn. 1, s. 169, 181, 339, 357, 469, 505. **10)** Tomek, W. W.: Paměti z mého žiwota I. Praha 1904, s. 42. **11)** Citace v pozn. 10, s. 123. **12)** Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Petera Rohoznický František, Denník můj l. p. 1863 (XXVIII. svazek), pag. 77-78, 109-110. **13)** Hojda, Z.: Cesta Jana Quirina Jahna po západních Čechách roku 1797. In: Minulostí západočeského kraje XXIII. Plzeň 1987, s. 211. **14)** Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Erben Karel Jaromír, Zápisník, přír. č. 5/1872, bez foliace. **15)** Citace v pozn. 10, s. 43. **16)** Citace v pozn. 8. **17)** Citace v pozn. 1, s. 523-525. **18)** Zuman, F.: Jan Ev. Konopas, písmák v Sudoměři a jeho deník, Časopis pro dějiny venkova 27/1940, s. 208-209. **19)** Citace v pozn. 1, s. 219. **20)** Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha1999, s. 389. **21)** Pavel, J.: Dějiny památkové péče v českých zemích v 19. století, Sborník archivních prací 25/1975, č. 1, s. 207-216.

Kašpar Maria Sternberg a Březina

Josef Čihák

Tak se jmenují nové webové stránky Západočeského muzea v Plzni na adrese http://www.zcm.cz/node/190/kaspar-m-sternberg-brezina. Vznikly během let 2014-2015. Mají tyto oddíly: Úvod, O projektu, Sternbergovy seznamy, Zdroje, Přehledy, Knihovna, Květena, Historické fotografie, Březina, Náměty, Pro uživatele, Výzva.

Původní ideou botaničky Jaroslavy Nesvadbové bylo studium květeny s důrazem na šíření exotických rostlin, pěstovaných původně v zámecké botanické zahradě Kašpara M. Sternberga v Březině (okr. Rokycany). Posléze mě přizvala ke spolupráci ohledně historických a krajinných souvislostí a v této dvojici jsme se stali hlavními zpracovateli. Pokud nadále používám množné číslo, rozumím tím tedy J. Nesvadbovou a mne. Informace o dalších účastnících jsou v oddílu O projektu na uvedené adrese. Zájem se postupně rozvinul na pokud možno komplexní poznání místních přírodních podmínek, dobových reálií a osudů Kašpara M. Sternberga. Zatím byl vytvořen základ s přehledy zdrojů, chronologie, míst a osob, který lze dále doplňovat. Vychází zejména z knihy Jiřího Majera.[1)]

Vše začalo dobrovolnou prací v Západočeské pobočce České botanické společnosti, postupně ale projekt našel zázemí a všestrannou podporu v Západočeském muzeu v Plzni, které tak naplnilo přání zakladatele Národopisného muzea Plzeňska Ladislava Lábka. S vřelým zájmem a pomocí jsme se setkali také v muzeích v Radnicích a Rokycanech, v rokycanském archivu a u dalších institucí a osob. Za tuto podporu jmenovaným i dalším děkujeme.

Zvláštní pozornost v této počáteční fázi vyvolaly dochované seznamy pěstovaných rostlin a jejich semen, zasílaných z různých evropských botanických zahrad, parků a sbírek. Ty byly také impulsem pro zveřejnění shromažďovaných informací. První seznamy laskavě zpřístupnil pan Zdeněk Sternberg z Knihovny Kašpara Sternberga na hradu Český Šternberk. Jeho počáteční povzbuzení a pozdější setkání s ním při rozhovoru o naší práci a jeho autentických zážitcích na Březině jsou pro nás už trvalou životní posilou. Další seznamy laskavě poskytly Národní knihovna Praha a Archiv Národního muzea, který také umožnil zveřejnění jiných zajímavých dokumentů. Seznamy, které obsahují přes 15 000 položek, byly přepsány, a jsou tak k dispozici pro různé rozbory a další studium.

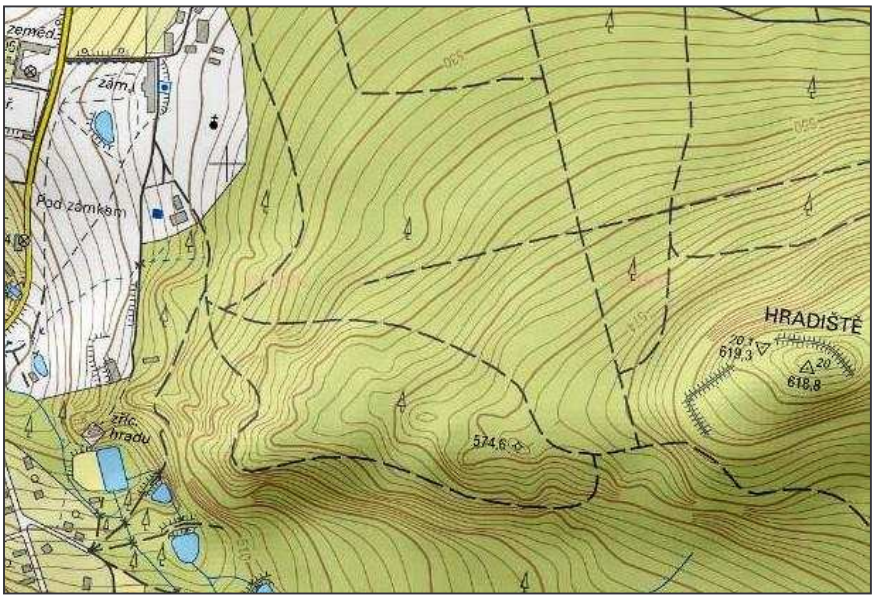

Prostorové souvislosti na současné mapě. V levém dolním roku hrad, v levém horním rohu zámek, u pravého okraje hradiště.

Hrad Březina

Při shromažďování informací o březinském hradu jsme se v článku Jindřicha Musila, řídícího učitele a kronikáře v Březině,[2] setkali se zajímavým sdělením: „Skála bývala dříve mnohem rozsáhlejší než dnes, takže poskytovala hradu dostatečné prostory. Ale k stavbě nynějšího zámku byl z ní lámán kámen, proto se podstatně zmenšila“. Běžně dostupná literatura a prameny[3] se o ničem podobném nezmiňují. V 1. vojenském mapování (1764-1768)[4], tedy zhruba po sto letech od první zmínky o pustém zámku (hradu), je naznačena složitější půdorysná struktura hradiště hradu Březiny. I při známé přibližnosti tohoto mapového díla (poplužní dvůr je zde znázorněn pouze schematicky) je třeba toto zobrazení brát v úvahu. Lámání kamene lze podle utváření dnešního terénu předpokládat na severozápadní straně, odkud ho také bylo možno nejsnáze odvézt. Plocha hradu tedy mohla být ve srovnání s dnešním stavem téměř dvojnásobná. Kromě stavby nového zámku mohl být kámen použit i dříve pro stavby dvora pod hradem, nebo pro pozdější stavby nového dvora severně od zámku. Stavba zámku přitom probíhala ve dvou fázích – zprvu dvě postranní budovy (asi od roku 1806), které byly až později spojeny středovým objektem. Ještě koncem roku 1817 stály jen dvě krajní budovy, střední byla doplněna až později.[5]

Zřícenina hradu Březiny s dvorem – výřez z 1. vojenského mapování (1764-1768).

Výrazný lom severovýchodně od hradu pochází patrně až z období po smrti Kašpara M. Sternberga (1838). Na mapě stabilního katastru (1839)[6] je v tomto prostoru (kat. č. 742) pastvina s osamělými stromy, v katastrální mapě z roku 1873[7] je na pozemku připsáno „lom“, pastvina je škrtnuta. Snad tedy tento lom souvisel se stavbou nového dvora severně od zámku.

Cesta k původnímu mostu přes ve skále vylámaný příkop vedla patrně prostorem pozdějšího ovocného sadu mezi budovami dvora pod hradem (zobrazeného v mapě stabilního katastru), výběžky skal a pozdějším lomem. V příjezdovém koridoru byla postavena sýpka (? – viz dále), nesoucí na stabilním katastru č. stav. parc. 55, která podle Augusta Sedláčka[8] stála až do konce 19. století. Pozůstatky cest (k sýpce?) a základů sýpky jsou v terénu patrné. Před zřízením lomu v 19. století bylo východně od skalního výběžku podle utváření terénu zřejmě návrší, kde by pro vedení trasy byly horší podmínky. Přesto není vyloučeno.

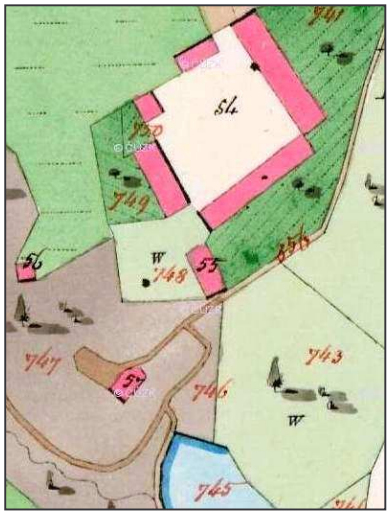

Výřez z císařského otisku mapy stabilního katastru. Situace v okolí hradu Březiny r. 1839: stavební parcela č. 54 dvůr, st. p. č. 55 sýpka, st. p. č. 57 zřícenina hradu Březiny již upravená na lusthaus „Salon“.

Petr Rožmberský k tomu uvádí: Když Petr Pavel Malovec roku 1642 kupoval statek Březinu, byl hrad v dobrém stavu a jeho majitelé na něm zřejmě bydleli. Snad byl v dalším průběhu třicetileté války poškozen, mohl vyhořet kvůli neopatrnému zacházení s ohněm či ohněm způsobeným bleskem, nebo zpustl v důsledku dlouhodobé neúdržby a byl opuštěn. Petr Pavel byl nucen si vystavět nové sídlo. Když nastalo po Malovcově smrti dělení mezi dědice roku 1661, je uveden „zámek (tj. hrad) Březina v tom způsobu pustém, jakž se vynachází, při tom štoček (tj. patrová stavba) z kamene vystavěný, s hořejšími světničkami, komorami, dolejší světnicí, kdež nyní ratejna, se sklepem (patrně nadzemní sklenutá prostora), lůškem (tj. malým lochem – podzemní prostorou), kuchyní, i s celým tím zavřitím (tj. ohrazením), což k tomu přináleží“. Toto skromné sídlo stálo nejspíše v poplužním dvoře (ratejna), který se nacházel v blízkosti hradní zříceniny a byl odstraněn v souvislosti s vytvořením zámeckého parku.[9] Snad mohlo být toto sídlo, tak jako v mnoha jiných případech, přestavěno na zmíněnou sýpku (na stabilním katastru č. staveb. parc. 55). Bez dalších důkazů se ale jedná pouze o domněnku.[10]

Původní komunikační schéma širšího okolí hradu je ovšem překryto úpravami při zakládání dvora, zámku, parku a botanické zahrady. Podle 1. vojenského mapování odbočovala cesta k březinskému dvoru pod hradem ze silnice Bezděkov-Březina už v místě odbočení cesty do Stupna severně od parku.[11] Na mapě stabilního katastru je cesta ke dvoru přeložena do trasy přibližně od dnešní branky od silnice do parku a tvoří rozhraní mezi tehdejším parkem a navazujícími loukami.[12] Její terénní stopy jsou v parku ještě patrné.

Zaujala nás také intenzita těžby rud a kamene v okolí Březiny. Svědčí o ní mapa vlivů důlní činnosti[13] i zmínky v literatuře a jiných pramenech. Mohla probíhat nejen v 19. a 20. století, ale i dříve. Možná by stálo za to prozkoumat souvislost staršího hradiště nad Březinou a hradu Březiny s výskytem nerostných surovin.

Areál hradu a okolí by si zasloužily seriózní zaměření, důkladnou archivní rešerši a použití metod archeologického nedestruktivního průzkumu.

Nejen vědci

Kašpar M. Sternberg a jeho přátelé nás kromě erudice, vědeckých a organizačních schopností zaujali i fyzickou odolností a vytrvalostí. V životopisu vydaném Františkem Palackým se například dočteme, že K. M. Sternberg s hrabětem de Brayem a baronem Fraunbergem v polovině září 1807 podnikli krátkodobou výzkumnou výpravu. Měřili teplotu vody alpského potoka Partnach, který pramení pod Zugspitze. Začali ve 4 hodiny ráno při ústí do řeky Loisach v Garmisch-Partenkirchen (690 m n. m.) a během dne vystoupali asi 18 km až k prameni (1440 m n. m.), kde měřili v 8 hod. večer. Zde přenocovali „Im Freien“ – pod širákem (bylo 13°C). Jaképak asi měli „outdoorové“ vybavení? Ráno pokračovali přes Zugspitze (2962 m n. m.) po pašerácké stezce nad propastmi do Leutasch v Tyrolích, odkud se obtíženi alpskými rostlinami vrátili přes Scharnitz do Garmisch-Partenkirchen.[14] Věru by nebylo marné tuto výpravu zopakovat!

Jindy zase v září 1812 Sternbergův přítel prof. D. H. Hoppe vykonal s botanickou torbou na zádech pěší cestu z Untersbergu u Salzburgu až na Březinu (asi 250 km).

Linie zbořeniště bývalé sýpky od severovýchodu (od skaliska v příjezdovém koridoru). V pozadí prosvítá hradní vrch se Salonem a hranou hradního příkopu (foto J. Čihák 2015).

Zbořeniště sýpky od jihozápadu (foto J. Čihák 2015).

O čtyři léta později pak Hoppe a prof. Ch. F. Hornschuch, botanizujíce, dospěli pěšky na Březinu až z Terstu (asi 500 km).[15] Tyto výkony si vskutku zaslouží náš obdiv.

Závěr

Závěrem se domníváme, že Březina s okolím, kde na každém kroku nalézáme stopy mistrných krajinářských úprav, je vhodným modelovým územím, které poskytuje množství studijních a badatelských námětů. Všechny propojuje osobnost Kašpara M. Sternberga, jenž tento kraj svým třicetiletým pobytem a působením trvale poznamenal. V závěru výše uvedených webových stránek je proto oddíl Náměty, které naznačují hlavní směry dalšího rozvoje bádání. Věříme, že navržená témata (nebo další, na která někdo přijde) někoho zaujmou a námi vytvořený základ tak dále poroste.

Poznámky: **1)** Majer, J.: Kašpar Šternberk. Praha 1997. **2)** Musil, J.: Březinský hrad. In: Mladé Rokycansko 9. Rokycany 1940, s. 35-36. **3)** Heber, F. A.: Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser IV. Prag 1846, za s. 244 rytina, text s. 246-249 (návštěva 1840-1842); Bukačová, I. – Úlovec, J. (ed.): František Alexandr Heber, České hrady, zámky a tvrze I. Praha 2007, s. 34-37; Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. Praha 1905, s. 175-177 (návštěva 1886); Bělohlávek, M. a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Praha 1985, s. 40; Wettengl, L.: Hrad Březina, Hláska V/1994, č. 2, s. 13-16; Durdík, T.: Encyklopedie českých hradů. Praha 1995, s. 70; Durdík, T.: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha 1999, s. 86-87; Anderle, J.: Dílčí stavebně-historický průzkum hradu Březina (o. Rokycany). Plzeň 2000 (rukopis uložen u autora a na lesní správě Skřež); Karel, T. – Krčmář, L.: Panská sídla západních Čech – Plzeňsko. České Budějovice 2006, s. 25. **4)** 1. vojenské mapování, mapový list č. 157, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně – http://www.geolab.cz © Ministerstvo životního prostředí ČR – http://www.env.cz. (1764 — 1783). **5)** Freysmuth, J.: Die naturhistorischen Schätze von Bržezina auf der Herrschaft Radnitz im Pilsner Kreise. Prag 1817, s. 567, 568, 576. **6)** http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/0579-1/0579-1-004_index.html. **7)** SOA Rokycany, AO Březina. **8)** Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIII. Praha 1905, s. 175. **9)** Rožmberský, P.: Města, městečka, hrady, tvrze a vesnice na Rokycansku v písemných pramenech 10.-17. století. In: Rožmberský, P. – Vařeka, P.: Středověké osídlení Rokycanska. Praha 2013, s. 20. **10)** Sdělení P. Rožmberského. **11)** Citace v pozn. 4. **12)** Citace v pozn. 6. **13)** http://mapy.geology.cz/GISViewer/? mapProjectId=1. **14)** Palacký, F. [ed]: Leben des Grafen Kaspar Sternberg, von ihm selbst beschrieben, nebst einem akademischen Vortrag über der Kaspar und Franz Sternberge Leben und Wirken für Wissenschaft und Kunst in Böhmen. Prag 1868, s. 81-82, 95, 105. **15)** Citace v pozn. 14.

Tvrz a další panská sídla v Kozlově část III

(dokončení)

Petr Rožmberský

2. listopadu 1711 byl v kostele v Týnci u Klatov oddán urozený a statečný rytíř pan Václav Dlouhoveský z Dlouhé Vsi, syn Adama Dlouhoveského, pána na dvoře Kozlově, s urozenou pannou slečnou Annou Ludmilou Viktorií Zumrovou z Herstošic („Summerovou z Heřetic“).[1] V roce 1712 se jim v Kozlově narodila dcera Klára Barbora Josefa Voršila, roku 1713 syn František Josef Markvart, roku 1716 dcera Anna Barbora Eleonora, roku 1718 syn Jan Josef Markvart, roku 1720 Jan František a roku 1722 Václav Jan († 9. 9. 1722, pohřben v hoštickém kostele).[2] Uvedený rytíř možná zplodil i levobočky – roku 1717 se v Kozlově narodila dvojčata „z nepoctivého lože“ Alžbětě, sloužící u „jeho milosti“ pana Václava Dlouhoveského. Václav Dlouhoveský z Dlouhé Vsi je naposledy v souvislosti s Kozlovem zaznamenán k roku 1724.[3]

O této rodině věděl Martin Kolář to, že Adam Václav seděl na Kozlově a s Reginou Roztokovou měl syna Františka Jindřicha (manželka Eleonora Plotovna z Konařin). Roku 1717 složili přísahu věrnosti Adam Václav a Jan Karel Dlouhovesští; Jan Karel byl roku 1736 rytmistrem a jeho dva bratři Ferdinand a Václav Josef byli také ve vojsku. Posledně jmenovaný se oženil s Viktorií Sommerovou z Herstošic.[4]

Jan Karel a Václav Dlouhovesští z Dlouhé Vsi byli patrně synové Adama Václava; na Kozlově žil Václav s rodinou. František Dlouhoveský, který byl roku 1714 kmotrem při křtu z Kozlova,[5] byl tedy zřejmě jejich bratr (viz výše). Václav Dlouhoveský z Dlouhé Vsi byl dítěti lidí z Kozlova za kmotra sice ještě roku 1724 (viz výše), ale Dolní dvůr mu v té době patrně již nepatřil. Už v roce 1723 totiž kmotruje při křtu z Hoštic urozená paní Josefa Kateřina Rennová, rozená Bergová a v roce 1724 se v Kozlově narodil Kajetán, syn urozeného a statečného rytíře, pana Rudolfa Renna z Rennu (zápis dále nepokračuje). Téhož roku se v Kozlově narodilo nemanželské dítě Kateřiny, která bývala ve službě u Jeho milosti pana Renna. 17. března 1725 zemřel (nejmenovaný) mladý pán, syn Rudolfa Renna z Kozlova a byl pohřben při hoštickém kostele.[6] V roce 1728 se uvedeným rodičům narodil další potomek už v Horním Krušci na Sušicku.[7] Po 40 letech se rod Rennů z Rennu objevuje v Kozlově znovu, avšak na Hořejším dvoře (viz výše).

Dolejší dvůr – západní štítová zeď obytného domu čp. 40, vlevo hospodářské stavení (foto P. Rožmberský 2015).

Po panu Rennovi následoval snad na dolejším kozlovském dvoře urozený a statečný rytíř, pan Vojtěch Koc z Dobrše s manželkou Annou Josefou rozenou Říčankou, jimž se v Kozlově roku 1729 narodila dcera, pokřtěná jmény Anna Ignácie Antonie Xaverie.[8] Matriky je zde však více nepřipomínají a Vojtěch Koc není zachycen ani v rozrodu Koců.[9] Potom se v matrikách šlechta, která by zde sídlila, dlouho neobjevuje.

Snad se Hořejšího dvora týká záznam z roku 1753, který je však značně zmatený, je v něm škrtáno a jsou v něm učiněny přípisy. Dozvídáme se, že rodiče z Kozlova byli poddaní „jemnostpánu magistru kozlovskému“ toho času držiteli dvoru v Kozlově. Nad řádkou stojí špatně čitelné: Pentryrowy(???) rytíři.[10] Zkomolenina vzdáleně připomíná rod Pernklo ze Šenraitu (viz výše).

V roce 1754 koupil grunt Vocelkovský v Kozlově od Josefy „Žiniovské“ za 3200 zlatých velkopřevor maltského řádu pro špitál sv. Markéty ve Strakonicích a připojil jej ke strakonickému panství.[11] Jde zřejmě o příslušnici šlechtického roku Zňovských z Korkyně a z Cholovic, o níž však není známo nic bližšího.[12]

Dolejšího kozlovského dvora se pak asi týká zápis z roku 1766 o svatbě dcery střelskohoštického purkrabího, jíž byla za svědka „urozená“ panna Marie Anna Měchurová ze vsi Kozlova. Marie Anna, dcera „urozeného“ pana Matyáše Měchury, bývalého ředitele strakonického panství, nyní žijícího ve vsi Kozlově, se pak roku 1767 provdala za červenopoříčského obročního písaře.[13] Později žije na

Dolejší dvůr – pohled na nádvorní stranu domu čp. 40 s rizalitem a přístavkem (foto P. Mikota 2015).

dolejším kozlovském dvoře jiná rodina. Roku 1771 je svědkem na svatbě z Hoštic pan Daniel Velenovský z Kozlova, který byl roku 1774 hoštickým purkrabím. V roce 1775 je kmotrou při křtu z Kozlova paní Magdaléna, manželka pana Daniela Velenovského, roku 1779 nazvaná Magdalénou Velenovskou z Dolejšího dvora a kmotrující ještě roku 1781.[14] Když Daniel Velenovský v roce 1783 ve svých 65 letech v Kozlově čp. 41 zemřel, byl označen jako obchodník ve dvoře panství strakonického.[15] Zdá se, že jak Měchura, tak Velenovský, bydleli ve dvoře v nájmu.

Vlastní hospodářství řídili šafáři. Roku 1787 kmotruje při křtu z Kozlova šafářka Kateřina Rakovníková a v následujícím roce se Josefu Rakovnickému a jeho manželce Kateřině v Kozlově čp. 41 narodil potomek. Při křtu dalšího jejich potomka roku 1789 narozeného tamtéž je otec označen jako kozlovský šafář.[16] Z dalších kozlovských šafářů z čp. 41 doložených matrikami můžeme uvést Václava Velicha (1791-1796) či Václava Kohouta (1810-1812). Když mu roku 1811 v čp. 41 zemřela manželka, je nazván šafářem „v Dolejším dvoře špitálském“.[17]

Jak již bylo uvedeno, došlo v roce 1805 v Kozlově k přečíslování a v soupisech poddaných má potom „Spital Hof“ čp. 40.[18] V matrikách se přečíslování projevilo později. Podle nich zde bydleli například mlynářský tovaryš, služebný pacholek, mládek hoštického pivovaru, švec,

Dolejší dvůr – jeden ze vstupů do hospodářského stavení (foto P. Mikota 2015).

podruzi, nájemníci.[19] Také zde žili v různých dobách zedník a zároveň podruh, krejčí a podruh nebo truhlář a podruh,[20] ale také zde umírali žebráci, „padlá osoba“ (neprovdaná matka), manželka podruha a žebráka ve věku 100 let, podruzi, nájemníci, zlatnický pomocník, myslivec a v roce 1841 dokonce dítě komedianta Františka Kočky.[21]

Špitální dvůr v Kozlově čp. 40 tedy produkoval za pomoci robotních sil[22] komodity připadající strakonickému špitálu, a zároveň poskytoval ubytování celé řadě zaměstnanců, chudých řemeslníků či žebráků, což svědčí o značných ubytovacích kapacitách dvora.

K roku 1894 byla majitelem Nadačního statku Kozlov nemocnice sv. Markéty ve Strakonicích (tj. bývalý špitál). Náleželo k němu více než 122 hektarů pozemků (téměř 40 ha polí, přes 74 ha lesů, zahrada, louky, pastviny, neplodná půda). Hospodářské pozemky byly po dílech pronajaty,[23] propachtovávány byly i později; ve 20. létech 20. století tvořily příjmy pachtovné z pozemků, nájemné ze špitálského domu čp. 40 v Kozlově a výnosy ze špitálských lesů a rybníka. Pozemky byly roku 1952 začleněny při socializaci zemědělství do JZD Kozlov.[24]

Historické mapy a současnost

První vojenské mapování (1764-1768) bylo značně nepřesné (mapy kreslili důstojníci na koních podle oka) a pro naše účely nepoužitelné. Naopak velmi přesná byla mapa stabilního katastru Kozlova z roku 1837. Císařský otisk zachycoval sav k roku 1837 s vepsanými parcelními čísly, z nějž vycházela indikační skica, do níž byla vepsána také popisná čísla, podle nichž je možné oba dvory identifikovat.

Dolejší dvůr (stavební parcela č. 34, čp. 40) se rozkládal v severní části návsi. V zadní části dvora se nacházelo stavení, které můžeme klasifikovat jako stodolu a vedle ní drobnější objekt označený jako jediný za spalný – roubený či dřevěný – byl nejspíše kůlnou. Hned za stodolou a kolnou teče Otava. Kolmo na stodolu je dlouhé hospodářské stavení (asi chlévy a maštale). V čele dvora byl mezi hospodářským stavením a patrně obytným objektem vjezd do nádvoří z návsi. Obytný objekt, nejspíše bývalé sídlo šlechty, je situováno v rámci dvora poněkud asymetricky a má složitý půdorys. Jde o nárožní stavbu se dvěma subtilnějšími křídly.[25]

Hořejší dvůr (stavební parcela č. 39, čp. 8) se rozkládal na jižním vyšším konci návsi na užší parcele. V zadní části dvora byla stodola, při severovýchodní straně delší hospodářské stavení prodloužené o užší drobný spalný objekt. Dřevěná kolna stála na protější straně dvora. V čele dispozice při vjezdu z návsi bylo obytné stavení, nejspíše bývalé sídlo šlechty. Opět má složitější půdorys ve tvaru písmene „L“, navíc s drobným křidélkem vystupujícím do zahrádky (parc. č. 37). Celá jihozápadní strana dvora (při níž stála jen kolna a nalézala se zahrádka) byla patrně vymezena hradbou, která oddělovala areál dvora od parcelního čísla 36 – rozsáhlého sadu.[26]

Dispozice Dolejšího dvora se v podstatě dochovala dodnes. Ze stodoly stojí jen obvodové zdi a obytný dům postrádá křídla – jak již bylo uvedeno, budova byla značně přestavěna. Patrně se tak stalo ve 20 létech 20. století, kdy si správce dvora jako zvláštní zásluhu přičítal opravu špitálského domu, který se prý stal ozdobou Kozlova.[27] Dnes má čtvercový půdorys (s drobným rizalitem vystupujícím do nádvoří s přístavkem), souběžný s ostatní zástavbou. Smíšené zdivo jeví v nárožích snahu po armování většími kvádry. Z návsi jde o patrový objekt, z důvodu klesajícího terénu má z nádvoří ještě polosuterén. Zde je v rizalitu umístěn hlavní vchod do budovy. Fasáda obrácná do návsi má čtyři okenní osy (ve štítových zdích jsou okenní osy dvě) a dává za pravdu správci dvora (viz výše) – je zdobená štuky a uprostřed mezi dvěma římsami na rozhraní přízemí a patra jsou zbytky modrého maltézského kříže v červeném kruhu. Ačkoli budova náležející České republice (Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových) je klasifikována jako objekt k bydlení,[28] je neobydlená a značně zchátralá. Při průzkumu[29] se podařilo proniknout na nádvoří a otvory v nádvorních zdích nafotit některé prostory polosuterénu domu s valenou klenbou a hospodářského stavení s valenou klenbou s pětibokými výsečemi, které by snad mohly pamatovat šlechtické časy. Objekt by si zasloužil podrobný stavebně-historický průzkum a záchranu.

Dolejší dvůr – klenutý polosuterénní prostor domu čp. 40 (foto P. Mikota 2015).

Dolejší dvůr – klenutý prostor s pětibokými lunetami v hospodářském stavení čp. 40 (foto P. Mikota 2015).

Hůře dopadl Hořejší dvůr. Ještě na leteckém snímku z roku 1951 existoval v podstatě ve stejné dispozici jako roku 1837. Někdy poté byl zcela demolován a na rozhraní bývalé zahrádky a velkého sadu byl vystavěn nový dům čp. 8. Na leteckých snímcích od roku 2003 je již zachycena tato nová situace.[30] Jde o objekt určený k bydlení patřící manželům (lékařům) Ledererovým.[31] Průzkum nepřinesl nic podstatného – rozsáhlý pozemek s domem je obehnán kamennou zdí a dům se v podstatě nedá vyfotografovat.

Závěrem

Tvrz v Kozlově byla nejspíše po jejím získání kozlovskými sedláky demolována a zemní opevnění zahlazeno,

neboť v organismu vsi překáželo a zabíralo prostor. Zda se tvrz nalézala v místech čp. 41 a 40, jak je uváděno literaturou, je možné, ale nedoložené. K lokalizaci mohl vést bývalý vzhled obytného stavení v čp. 40, tzv. Maltézského dvora, který mu ale patrně vtiskla šlechta žijící v dolním dvoře.

Je-li pravdivá domněnka o zboření tvrze po jejím získání Kozlovskými, naskýtá se otázka, kde „seděl" Holub z Kozlova. Snad tady můžeme hledat počátky jednoho z pozdějších dvorů v držení šlechty, o nichž však máme první zprávy až z počátku 17. století.

Na dvou poddanských dvorech v Kozlově se vystřídalo vícero šlechtických rodů. Doloženi jsou Sedlečtí z Újezdce, Kaleničtí z Kalenice (?), Údražští z Kestřan, Záborští z Brloha, Lažanští z Bukové, Sobětičtí ze Sobětic, Pernklové z Šenrajtu, Rennové z Rennu, Dlouhovesští z Dlouhé Vsi, Kocové z Dobrše a Zňovští z Korkyně. Ti z nich, kteří tu sídlili (většina) zřejmě neměli dostatek prostředků na zakoupení zemskodeskového statku.

Držba poddanských dvorů šlechtou, jak bylo již ukázáno v několika pracích,[32)] nebyla zase až tak výjimečné. Navíc v Kozlově byly pro tento druh šlechtické obživy velmi výhodné podmínky. Na dvorech nevázla robota (ukazuje to edice tereziánského katastru, kde je Kozlov jedinou vesnicí strakonického panství bez roboty[33)]) a nehrozila odúmrť. Kozlovská šlechta tak nemusela živit pracovní síly, které by jinak musely vykonávat robotu. Přesto v jejích dvorech našlo uplatnění značné množství zaměstnanců a měla i své poddané.

Hořejší dvůr i s bývalým šlechtickým sídlem byl demolován a o jeho vzhledu nic nevíme. Lépe dopadl Dolejší dvůr, který sloužil dále jako hospodářský dvůr špitálu sv. Markéty, i když pozemky byly pronajímány. V přestavěném obytném objektu potom existoval Místní národní výbor. Zda by v areálu bývalého šlechtického sídla případný stavebně-historický průzkum zjistil stopy po barokních konstrukcích, zůstává otevřenou otázkou.

Poznámky: **1)** Státní oblastní archiv Plzeň, fond Sbírka matrik, římskokatolická fara Týnec 1, s. 195 (dále jen příslušný SOA, název fary, číslo knihy a identifikační údaj). **2)** SOA Třeboň, Střelské Hoštice 1, s. 131, 137-138, 151, 163. 175, 190; č. 10, fol. 8. **3)** SOA Třeboň, S. Hoštice 1, s. 159, 205. **4)** Klř. [Kolář, M.]: Dlouhoveský z Dlouhé Vsi. In: Ottův slovník naučný VII. Praha 1893, s. 685. **5)** SOA Třeboň, S. Hoštice 1, s. 141. **6)** SOA Třeboň, S. Hoštice 1, s. 194, 205, 748; č. 10, fol. 14v. **7)** SOA Plzeň, Petrovice u Sušice 1, fol. 107-107v. **8)** SOA Třeboň, S. Hoštice 1, s. 233. **9)** Sčk. [Sedláček, A.]: Koc z Dobrše. In: Ottův slovník naučný XIV. Praha 1899, s. 491-483. **10)** SOA Třeboň, S. Hoštice 1, s. 417. Za pomoc se čtením nečitelného děkuji M. Týfové. **11)** Drobil, J.: Staré příběhy hoštické a kozlovské. Strakonice 1987, s. 140, 146. **12)** Sčk. [Sedláček, A.]: Zňovský z Korkyně a z Cholovic. In: Ottův slovník naučný XXVII. Praha 1908, s. 659. **13)** SOA Třeboň, S. Hoštice 2, s. 207, 209. **14)** SOA Třeboň, S. Hoštice 2, s. 218, 228, 131, 161, 174. **15)** SOA Třeboň, S. Hoštice 11, fol. 53v. **16)** SOA Třeboň, S. Hoštice 3, fol. 52v, 53, 54. **17)** SOA Třeboň, S. Hoštice 3, fol. 55, 70v, 72; č. 12, fol. 52v, 56. **18)** Např. SOA Třeboň, fond Soupisy poddaných, inv. č. 90, sign. A-XVI-2, fol. 215v. **19)** SOA Třeboň, S. Hoštice 3, fol. 62v, 80, 84, 91v, 95v, 97v. **20)** SOA Třeboň, S. Hoštice 4, s. 132, 146, 169. **21)** SOA Třeboň, S. Hoštice 12, s. 59v, 60, 73, 75, 64. **22)** O robotě v Kozlově v tomto období viz dílo cit. v pozn. 11, s. 140-141, 146. **23)** Titl, J.: Schematismus velkostatků v Království českém. Žižkov 1894, s. 1076. **24)** Citace v pozn. 11, s. 148. **25)** http://archivnimapy.cuzk.cz – katastr Kozlov 1837. **26)** http://archivnimapy.cuzk.cz – katastr Kozlov 1837. **27)** Citace v pozn. 11, s. 148. **28)** http://nahlizenidokn.cuzk.cz [6. 11. 2014]. **29)** Rožmberský, Mikota 14. 1. 2015. P. Mikotovi děkuji za průnik na nádvoří. **30)** http://kontaminace.cenia.cz; http://www.mapy.cz [6. 11. 2014]. **31)** Citace v pozn. 28. **32)** Např. Rožmberský, P.: Sídla rytířstva na Plzeňsku v 16. století, Hláska I/1990, s. 11-12; Rožmberský, P. – Chmelíř, V.: Šlechta a její sídla v Radinovech. In: Sborník prací z historie a dějin umění 7/2013. Klatovy 2013, s. 263-280. **33)** Kolektiv (ed.): Tereziánský katastr český II – rustikál. Praha 1966, s. 262.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

K 70. narozeninám profesora Jiřího Škabrady

Klub Augusta Sedláčka si považuje za čest, že má ve svých řadách tuto mimořádnou osobnost. Nutno uvést jeho přínos hlavně v odborných a organizačních záležitostech konference Dějiny staveb, která jeho zásluhou představuje již řadu let vrchol odborné činnosti Klubu.

S oslavencem se známe dlouho a v některých směrech, troufám si říci, zevrubně. Dovolím si proto o něm uvažovat a psát, při vší úctě, jako o Jirkovi. Při pohledu na životopisná data a soupis prací, o něž jsem jej požádal a které laskavě dodal, se mně ze všeho nejvíce připomíná úprk času. Naše setkání v jeho proudu byla vlastně jen nečetnými body, mezi kterými se pro Jirku odvíjel životní běh, který vedle všeho ostatního vydal to ohromné množství práce, které lze níže nahlédnout.

Pro mě ale ony body představují souvislý obrázek, cosi jako filmový pás, který při všech zábavných výpravách a neplechách, které jsme spolu podnikli, se v celku jeví jako film naučný. Zní to legračně, ale myslím to tak, že když je někdo jako Jirka, krom jiného, učitel od nátury, vyučuje, i když nechce. Rád bych věřil, že jsem z toho dokázal přijímat. Zda dostatečně, je jiná otázka.

Odedávna mě totiž v soustředění ruší věci jako Mže nesoucí nás tu líně tu rychlým proudem při skalách, až to hrozí košíčku s občerstvením, pěkná děvčata nebo meteorologické jevy, to když z černých mračen vše kolem smáčí liják, ale my stojíme na vrcholku Vlčí hory suší zázrakem díry v nebi, jež není větší tenisového hřiště, a té dešťové stěny se můžeme dotýkat na všech stranách z boku. Tuším, že také Jirkovu pozornost tohle a podobné poutá, ale zjevně ne natolik, aby při tom nesvedl, co dokázal.

Přestože si musíme parafrází slov básníka přiznat, že „strop našich dní je již očazen" můžeme doufat a oslavenci i sobě přát, aby ještě další dlouhý čas trávil ve zdraví při tom, co jej zajímá, těší a nás obohacuje.

Jiří Škabrada – životopisná data: narozen 20. 2. 1946 v Praze, 1963-1969 studium architektury na Fakultě stavební ČVUT v Praze, 1971-1974 interní aspirantura na Fakultě architektury ČVUT v Praze, 1974 pracovník oddělení archeologie středověku Archeologický ústav ČSAV, 1974-1986 pracovník a vedoucí ateliéru lidové architektury Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů, 1986-1989 vedoucí oddělení lidové architektury, archeologických a technických památek Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, 1989-2007, 2008-2012 vědecký pracovník a pedagog Fakulty architektury ČVUT v Praze (1993 – titul doc., 2005 – titul prof.), 2007-2008 pedagog na Katedře konstrukcí pozemních staveb Fakulty stavební ČVUT a na Ústavu dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty UK v Praze, 2001-2003 pedagog Západočeské university v Plzni, 2003 až dosud: pedagog Fakulty humanitních studií, od r. 2005 Filozofické fakulty Univerzity Pardubice – Ústavu historických věd.

Hlavní oblasti vědeckého zájmu: Lidová architektura, zkoumaná jako součást komplexního společenského vývoje hmotné stavební kultury. Odhalování nejstarší dochované vrstvy vesnických domů (se Z. a J. Syrovými) a v poslední době využívání historických stavebních plánů (s M. Ebelem). Starší působení v oblasti památkové péče přispělo k prohlašování vesnických památkových rezervací a zón. Z poznání kořenů tradiční vesnické výstavby vychází i angažovanost v problému „slušného chování" novostavby na české vesnici. Zkoumání stavebních dějin historických objektů ve spolupráci s dalšími disciplínami, poznávání a souhrnné zpracování typologického vývoje historických konstrukcí. Od založení roku 1994 člen redakční rady časopisu Průzkumy památek, spoluzakladatel a organizátor konferencí Dějiny staveb v Nečtinech, zakládající člen Sdružení pro stavebně historický průzkum. Odborná angažovanost v oblasti metodiky stavebních zásahů do historických staveb (diskuse na stránkách časopisů Architekt, Zprávy památkové péče). V letech 1999-2007 různé aktivity při opravách a úpravách areálu tvrze v Sudkově Dole u Pacova (průzkumové kurzy a semináře pro pracovníky památkové péče, studentské praxe a brigády). Od roku 1994 člen Klubu Augusta Sedláčka, nejprve pražské, posléze plzeňské pobočky.

Bibliografie

Větší publikace (skripta, sborníky, monografie): Vesnické stavby a jejich úprava (se S. Voděrou), Praha 1975; Lidová architektura středočeského kraje (s J. Vajdišem), Praha 1984; Jihočeská lidová architektura (se S. Voděrou), České Budějovice 1986; Lidová architektura na Sedlčansku (s P. Dostálem), Vlastivědný sborník Podbrdska 31/1986, s.. 5-236; Příspěvky k poznání středověkého stavitelství (s M. Radovou), ČVUT Praha 1991; Vesnický dům 16. a 17. století (editor), ČVUT Praha 1992; Románské stavitelství (s M. Radovou, kap. Osídlení – se Z. Smetánkou), ČVUT Praha 1992; Lidová architektura, ČVUT Praha 1996; Původní plánová dokumentace lidové architektury (s M. Ebelem), ČVUT Praha 1996; Lidové stavby (Architektura české vesnice), Praha 1999 a znovu 2003; Konstrukce historických staveb, ČVUT Praha 2000; Románské domy v Praze (se Z. Dragounem a M. Trymlem), Praha-Litomyšl 2002; Romanesque Houses in Prague (se Z. Dragounem a M. Trymlem), Praha-Litomyšl 2003; Konstrukce historických staveb, Praha 2003 a znovu 2007; Historické stavební konstrukce a materiály. In: Péče o architektonické dědictví III. díl, Praha 2009, s. 195-299; Holašovice / Vesnická památková rezervace (editor), Praha 2010; Chalupy v Čechách na historických stavebních plánech / 1 (s M. Ebelem), Praha 2014; Přehled vývoje historických stavebních konstrukcí, Pardubice 2015.

Články v odborných časopisech: Lidová architektura jako odkaz a pramen poznání raného středověku. In: M. Radová, Architektura románská, ČVUT Praha 1972, s. 105-119; Roubená valená klenba ve vývoji středověkých obytných staveb (Vesnické stavitelství jako odkaz a pramen poznání), Acta polytechnica 1/1974, s. 55-71; Architektura zemědělských usedlostí pozdního středověku v Čechách (příspěvek k poznání hmotné kultury středověké vesnice), Archeologické rozhledy (AR) 26/1974, s. 236-270; Nové poznatky o středověké vesnici (se Z. Smetánkou), Architektura ČSR 34/1974, s. 421-424; K metodice povrchového průzkumu raně středověké vesnice (se Z. Smetánkou), Památková péče 34/1974, č. 5, s. 297-306; Třebonín na Čáslavsku v raném středověku (se Z. Smetánkou), AR 27/1975, s. 72-85; Nové poznatky o raně středověké architektuře na Čáslavsku (se Z. Smetánkou), Umění 23/1975, s. 262-266; Neznámý románský kostel na Libické cestě (se Z. Smetánkou), AR 27/1975, s. 178-181, 238-239; Vesnická architektura a archeologie/Příspěvek k možnostem studia stavebního utváření české středověké vesnice (se Z. Smetánkou), AR 27/1975, s. 329-337. Nález románských kvádříků ve Zbečně, okres Rakovník (se Z. Smetánkou), AR 27/1975, s. 579; K stavebnímu charakteru a stáří srubu libeňské Stírky, Památky a příroda (PAP) 36/1976, s. 208-209; K metodice studia půdorysu české raně středověké vesnice (se Z. Smetánkou), Archaeologia historica (AH) 1/1976, s. 55-60; Příspěvek k poznání románských stavebních postupů (s M. Radovou), Umění 24/1976, s. 274-278; K možnostem poznání stavebního utváření středověkých obytných místností. In: Středověká archeologie a studium počátků měst, Praha 1977, s. 180-182, obr. 36; Význam domu čp. 22 z Živohoště pro poznání vývoje obytné místnosti pozdního středověku. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 18, Benešov 1977, s. 175-203; K možnostem dendrochronologického a radiokarbonového datování románských kostelů. In: Středověká archeologie a studium počátků měst, Praha 1977, s. 236-240; Sýpky domů v Pfaffenschlagu ve světle struktury vesnického domu jihočeské oblasti („Šíje" vesnických sýpek a středověkých zemnic), AH 3/1978, s. 355-369; Nejstarší objekty, zjištěné stavebně historickým průzkumem Božkova a Bolevce, AH 4/1979, s. 175-191; Zjištění románské stavební etapy v kostele Narození P. Marie v Kostelci n. Vltavou, okr. Písek, AH 5/1980, s. 329-334; K datování středověkých vesnických staveb pomocí nálezů keramiky ve zdivu (se Z. Smetánkou), AH 5/1980, s. 353-359; Sýpky s roubenou klenbou na Vlašimsku, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 21/1980, s. 255-274; Nejstarší nálezy ze stavebně historického průzkumu Koterova a Černice (s V. Švábkem), AH 7/1982, s. 277-285; Románská věž kostela v Kováni, Umění 31/1983, s. 355-357; V. Mencl – Lidová architektura v Československu (recenze), Český časopis historický 31/1983, s. 277-283; Pozůstatky pozdně středověkých vesnických staveb v Severočeském kraji (s Vl. Šafránkem), AH 8/1983, s. 433-445; K problematice barevného rozlišení vesnických staveb na mapách stabilního katastru v Čechách, PAP 44/1984, č. 4, s. 199-206; Pozdní gotika ve vesnických usedlostech na okrese Kladno (s P. Dostálem). In: Urbes medii aevi, Praha 1984, s. 113-148; Středověký portál jako příčný řez (k interpretaci smyslu tvarosloví portálů s válečky), AH 10/1985, s. 475-479; Pozdní gotika ve vesnických usedlostech na Sedlčansku (s P. Dostálem), AH 10/1985, s. 481-500; Základní rysy prostorové a konstrukční struktury domu zemědělské usedlosti pozdního středověku v Čechách, AH 11/1986, s. 395-407; Pozůstatky středověkých stavebních zvyklostí v prostorové skladbě hanáckého domu, AH 11/1986, s. 417-421; Poznatky z průzkumu historického jádra Letňan (Praha 9) (s T. Dittrichem a P. Zahradníkem), PAp 46/1986, s. 333-337; Poznámky k pokračujícímu průzkumu domu čp. 2 v Lučici, AH 12/1987, s. 203-213; Ratejna dvora v Černuci (o. Kladno) (s T. Dittrichem a P. Zahradníkem), České dělnictvo I. Dělnické obydlí a bydlení, Zpravodaj koordinované sítě vědeckých informací pro etnografii a folkloristiku (ČD) 5/1986, s. 82-87; Stavební plány jako pramen poznání dělnického bydlení, ČD 5/1986, s. 88-89; Lidové stavby v Březových Horách a okolí (s P. Dostálem), Vlastivědný sborník Podbrdska 38-39/1987, s. 93-108; Půdorysy domů v ZSV Sarvaly ve světle srovnávacího materiálu z českých zemí, AH 13/1988, s. 511-518; Příspěvek ke kritice vypovídací hodnoty geodeticko-topografického výzkumu (se Z. Smetánkou a R. Krajícem). In: Sborník k 60. narozeninám V. Nekudy, Brno 1988, s. 81-98; Dům čp. 171 v Čisté u Litomyšle (se Z. Syrovou), AH 14/1989, s. 325-336; K některým příčinám současného stavu památek lidové architektury. In: Bulletin sekce památkové péče 6, SÚPPOP Praha 1989; Záchranný průzkum a dokumentace bývalé sýpky panského dvora v Hamru na Jezeře-Útěchovicích. In: Postmedievální archeologie 1, Praha 1990, s. 285-296; Lidová architektura na Klatovsku v dokumentaci SÚRPMO 1977-1985, katalog výstavy, Klatovy 1990, s. 20-54; Ruzyně – architektura a dějiny jádra obce (s T. Dittrichem a P. Zahradníkem), Staletá Praha XX/1990, s. 28-53; K možnostem srovnání středověkého a mladšího vesnického domu v Čechách. In: Husitský Tábor 10/1991, s. 67-86; Strop jizby domu čp. 33 v Kunějově (okres JH) (s T. Edelem a Z. Syrovou), Památková péče 51/1991, s. 153-156. Úvod. In: L. Štěpán – J. Vařeka, Klíč od domova/Lidové stavby východních Čech, Hradec Králové 1991, s. 12-17; Příspěvek ke stavebně technické charakteristice románských věží (s J. Anderlem), Muzejní a vlastivědná práce/Časopis Společnosti přátel starožitností 99/1991, č. 4, s. 229-234; Dřevěné a dřevohlinéné konstrukce středověkého původu v lidové architektuře severních Čech a Lužice, AH

17/1992, s. 333-336; 44. zasedání společnosti Arbeitskreis für Hausforschung (se Z. Dragounem), Zprávy památkové péče (ZPP) 53/1993, č. 9, s. 360-363; Stavebně historický průzkum domu čp. 22 ve Zbečně (s M. Ebelem), Průzkumy památek (PP) 1994/I, s. 5-20. Archeologie a výzkum středověkého kostela (se Z. Smetánkou). In: Hodnoty a funkce venkovských kostelů v urbanizované krajině, Praha 1995, s. 49-54; Stavba roubeného omítaného kostela v Loučné Hoře v letech 1778-1780 (s M. Ebelem), PP 1995/I, s. 21-28; Původní plánová dokumentace lidové architektury (s M. Ebelem), ZPP 55/1995, s. 100-104; K problematice publikování průzkumů památek a výchově specialistů, PP 1995/I, s. 1-2; Pozdně barokní domy v Novém Boru a jejich projekty (s M. Ebelem). In: Sborník k poctě Milana Pavlíka, Praha 1995, s. 173-178; 45. zasedání společnosti AHF, ZPP 55/1995/5, s. 177-180; K pochopení původní struktury některých typů středověkých domů na široké parcele, PP 1996/I, s. 41-48; Základní znaky tradičního vesnického domu v Čechách (K pravidlům „slušného chování" rodinného domku na české vesnici). In: Stavba pro venkov 95, Praha 1996, s. 73-85; Byt ve druhém patře věže domu U zvonu (s M. Ryklem), ZPP 56/1996/1-2 (k poctě M. Radové), s. 12-16; „Monoxylová" skříňová nika v sakristii kostela v Mýtě u Rokycan, AH 21/1996, s. 139-141; Neznámá historická dokumentace dřevěných kostelů na Pardubicku (s M. Ebelem), AH 21/1996, s. 143-150; Výběr a další problémy vesnických památkových rezervací. In: Památková ochrana historických vesnic v České republice, MK ČR, Praha 1996, s. 9-12; Zděná klasicistní přestavba vesnice Loubí po požáru roku 1843 (s M. Ebelem a P. Dostálem), PP 1997/I, s. 63-92; K otázce románského původu zástavby domu čp. 56/I na Starém Městě pražském (se Z. Dragounem a M. Trymlem), PP 1997/I, s. 136-137; Verfassung des Katalogs der romanischer Häuser in Prag (se Z. Dragounem a M. Trymlem). In: Urbanism in Medieval Europe, Brugge 1997, s. 211-218; K charakteru domů v českých městech na kresbách Würzburského alba, PP 1997/II, s. 48-50; „Rekonstrukce památky" a problém autentičnosti historické stavby, Architekt 1998, č. 19, s. 18-19; Dům jako sestava trojdílných bytů (K možnostem typologického uspořádání středověkého domu), PP 1998/I, s. 33-42; Lidová architektura. In: M. Pavlík, Regenerace historických budov, sídel a krajiny, ochrana památek – kap. 8, ČVUT Praha 1998, s. 270-282; Zděné šíje pražských románských domů (se Z. Dragounem a M. Trymlem), PP 1998/I, s. 57-61; Za památky jako starší!, ZPP 1998/58, č. 4 – obálka; Zjištění záchodového rizalitu v románském domě čp. 16/I na Starém Městě pražském (se Z. Dragounem a M. Trymlem), PP 1998/II, s. 77-82; Dochované zděné šíje románských domů v Praze (se Z. Dragounem a M. Trymlem), PP 1999/I, s. 41-46; Dva výjimečné vaznicové krovy z období pozdního středověku v Českém Krumlově, PP 1999/II, s. 121-125; Pozdně gotická dělová bašta na hradě Roupově (s J. Anderlem), PP 2000/II, s. 3-14; Projekty vesnických staveb v 19. století a jejich realizace (s M. Ebelem), PP 2000/II, s. 147-152; Principy proměny vytápěcích systémů v průběhu 19. století (s M. Ebelem). In: Dějiny staveb (DS), Plzeň 2001, s. 173-180; Hlína, resp. lepenice jako součást historických dřevěných konstrukcí. In: Jíly v tradičním stavitelství, STOP Praha 2001, s. 52-54; Krov nad kostelem sv. Anny v bývalém klášteře dominikánek na Starém Městě v Praze (s J. Bláhou), ZPP 61/2001, č. 5, s. 132-133; Dům čp. 57, zvaný Daliborka, v Lounech (s M. Ebelem), PP 2002/2, s. 3-18; Krovy kostela sv. Bartoloměje v Plzni (s J. Anderlem a T. Kynclem). In: DS, Plzeň 2002, s. 6-20; Hrázděné konstrukce na historických stavbách v Čechách. In: Hrázděné stěny, STOP Praha 2002, s. 17-21; Osvětlovací krby v hospodářských prostorách. In: Svorník 1, Praha 2003, s. 213-218; Základy slušného chování nové stavby na české vesnici. In: J. Löw – Igor Míchal, Krajinný ráz (příloha CD-ROM), Kostelec nad Černými lesy 2003, s. 560-567. Datování gotických krovů na Starém Městě v Praze (s T. Kynclem). In: DS, Plzeň 2003, s. 198-223; Několik nových poznatků o pražských románských domech (se Z. Dragounem a M. Trymlem), PP 2003/I, s. 91-95; Otvory nad vstupy do místností v přízemí hradu Kamýka (s P. Bolinou). In: Svorník 1, Praha 2003, s. 95-100; Klasicistní vesnické domy na Broumovsku. In: Sborník Broumovsko, Broumov 2003, s. 16-19; Přehled vývoje konstrukčního utváření výplní otvorů v historických stavbách. In: Svorník 2, Praha 2004, s. 5-11; Okna tvrze v Sudkově Dole (s M. Ryklem). In: Svorník 2, Praha 2004, s. 115-124; Vzpomínky na paní docentku (nekrolog M. Radové), ZPP 2004/64, č. 2, s. 171-172; Zajímavosti roubené světnice a domu čp. 4 ve Vitějovicích u Prachatic. In: DS, Plzeň 2004, s. 159-164; „Novostavba památky" – nonsens, nebo nevinný protimluv?, ZPP 2004/64, č. 5, s. 388-389; Příspěvek k poznání počátků současné legendy grafického výstupu stavebněhistorických průzkumů, PP 2004/I, s. 188-191; Nejstarší plán krovu z českobudějovického archivu (s M. Ebelem a D. Kovářem). In: Svorník 3, Praha 2005, s. 123-128; Krovy na historických stavebních plánech (s M. Ebelem). In: Svorník 3, Praha 2005, s. 213-240; Zajímavosti vývoje krovů v obdobích velkých změn jejich soustav v 16. a 19. století (jako ilustrace obecnějších trendů reálných dějin architektury), Profesorské přednášky 16, ČVUT Praha 2005; K možnostem identifikace středověkého vyměřování vesnic v českých zemích (se Z. Peškovou), Dějiny věd a techniky 2006/39, č. 3, s. 163-178; Projekt dřevěné tvrze z českobudějovického archivu (s M. Ebelem a D. Kovářem). In: DS, Plzeň 2006, s. 15-20. Franz Paume, Philipp Ehrlich a Philipp Peche – tvůrci lidových staveb v Novém Boru (s M. Ebelem). In: DS, Plzeň 2007, s. 217-224; Vyměřovací soustavy některých zaniklých středověkých vesnic (se Z. Peškovou). In: DS, Plzeň 2007, s. 271-274; Tradiční dřevěné stavitelství v Čechách (s P. Dostálem). In: Stavební kniha 2008, Brno 2008, s. 43-82; Johann Benesch a zednická rodina Mayerů – tvůrci lidových staveb na panství Malá Skála (s M. Ebelem). In: DS, Plzeň 2008, s. 185-191; Dům čp. 4 v Litomyšli (s M. Ebelem). In: Svorník 2008/6, s. 225-228; Krovy na budovách provozní části pražského Masarykova nádraží. In: DS, Plzeň 2009, s. 139-146; František Roubal – projektant na soběslavských Blatech (s M. Ebelem). In: DS, Plzeň 2009, s. 159-164; Pardubické a pražské nádražní dílny v roce 1845. In: Východočeský sborník historický 17, Pardubice 2010, s. 177-185; Karel Follpracht a Vojtěch Pazderník – projektanti „selského baroka" v Lišově u Českých Budějovic (s M. Ebelem). In: DS, Plzeň 2011, s. 119-125; Nové a staré dřevěné stavby. In: Sborník 4. konference Drevostavby, Žilina 2011, s. 25-29; Vnější, dílenská část areálu Masarykova nádraží v Praze (s P. Dostálem, M. Ebelem a T. Kynclem), PP 2011/I, s. 111-148; Panské dvory a nové vesnice na přelomu 18. a 19. století – urbanistické formy. In: Vliv pozemkových reforem na stavební vývoj venkovských sídel, ČNS Praha 2011, s. 6-17; Joseph Köcher a Joseph Proksch – projektanti na panství Ploskovice v 1. polovině 19. století (s M. Ebelem). In: DS, Plzeň 2012, s. 184-192; Průzkumy lidové architektury včera a dnes, PP 2012/II, s. 1-4; Kaspar Kautzner, Karl Gschier a Adam Kirschneck – projektanti vesnických staveb na Chebsku na počátku 19. století (s M. Ebelem). In: DS, Plzeň 2012, s. 97-107; Die ältesten Bauernhäuser im böhmisch-mährischen Grenz-gebiet (se Z. a J. Syrovými). In: Wandel im Wohnbau zwischen Gotik und Barock / Die sa□chsisch-bo□hmische Entwicklung im u□berregionalen Vergleich (Tagung in Pirna vom 18. bis 21. Sep-tember 2002), Jahrbuch fu□r Hausforschung 53, Marburg 2012, s. 233-242. Projekty vesnických škol z 2. poloviny 18. století. In: Východočeský sborník historický 24, Pardubice 2013, s. 121-140; Otisk vaznice ve Zbynicích u Sušice/Románské krovy „na kobylu"?. In: Sborník přednášek Mistrovských lekcí Historické dílny, PF ZČU Plzeň 2013, s. 5-15; Předpecní jámy. In: DS, Plzeň 2013, s. 12-14; Mezi „bambulkou" a Elegantem – kování typu Piškot. In: DS, Plzeň 2013, s. 98-100; Předpecní jámy ve venkovských domech v Čechách od druhé poloviny 18. do první poloviny 20. století, PP 2013/II, s. 51-66; Příběh domu usedlosti čp. 22 v Lezníku u Poličky (se Z. Němcovou). In: DS, Plzeň 2014, s. 97-108; Poznámky k problému historického užití a povrchového ztvárnění lepenice jako pokryvu dřevěných konstrukcí v Čechách. In: Vesnická stavební kultura/Etnologické studie (VS) 18, Brno 2014, s. 22-29; „Špýcharový" dům – pokus o definici, In: VS 18, Brno 2014, s. 97-99; Selské baroko ve světle stavebních plánů. In: VS 18, Brno

2014, s. 154-162; Utváření vesnických normových půdorysů na Olomoucku ve středověku a novověku (s M. Dohnalem), Český lid 2015/102, č. 2, s. 199-232. Litomyšlsko a Vysokomýtsko, Poličsko. In: Lidové stavby Pardubického kraje, Praha 2015, s. 10-15.

Jan Anderle

Z hradů, zámků a tvrzí

Ejpovice – při prohlídce místa bývalého dvora, v jehož areálu stávala i ejpovická tvrz bylo dne 13. 12. 2015 zjištěno, že v objektu čp. 70 vyrůstá novostavba budovy z porobetonu. Zdá se, že je to právě v místě (západní průčelí býv. dvora), kde podle předpokladu odborné literatury vlastní tvrz stávala. O. Slabý

Už jste četli...?

Nedávno vyšla v nakladatelství Baron Hostivice kniha Ladislava Kurky **Hrady, zámky a tvrze na starých pohlednicích** I. Střední Čechy. Kniha na více než 420 stranách přináší reprodukce více než 800 starých pohlednic vydaných převážně na přelomu 19. a 20. stol., zobrazujících 376 středočeských objektů. Pohlednice provázejí stručné historické, architektonické a další info. Možno objednat na: info@vydavatelstvi-baron.cz. V současnosti se do tisku připravuje 2. díl, věnovaný jihočeským objektům. Zároveň se připravuje už 3. díl západní Čechy. Knihy vznikají ve spolupráci s řadou odborníků a sběratelů, mezi nimiž jsou i členové KAS.

Před koncem roku vyšla obsažná kniha prof. dr. Františka Musila **Neznámé zámky Moravy a Slezska.** L. Kurka

Kolektiv autorů: **Hrady českého severozápadu**. V r. 2012 vydal Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech Most. Cena 449 Kč. Na 314 stranách jsou zveřejněny poslední výsledky výzkumů hradních lokalit Rýzmburku, Panny, Opárna, výzkum hradní cisterny hradu Blansko, předsunutého opevnění hradu Šumburk, výzkum nádvoří děčínského zámku, hradní kaple na Hasištejně apod.

Ian Barnes: **Historický atlas rytířů a hradů – vzestup a pád rytířství**. Vydala MF – cena 850 Kč. Ve výpravné publikaci jsme v jednotlivých kapitolách seznámeni mj. s počátky rytířstva, jeho ideály, zbraněmi, terminologií zbroje, přileb i štítů. Dále se seznámíme se životem na hradě, podhradí, se zvyky a obyčeji. Přestože českým zemím – konkrétně husitství – je zde věnována krátká zmínka, kniha svými ilustracemi a mapami osloví určitě celou řadu zájemců o středověk.

Matuška – Syka: **Husitský válečník**. Vydalo v r. 2016 nakladatelství Grada – cena 299 Kč. Autoři předkládají neotřelý a moderní pohled na středověké vojenství a každodenní život husitských bojovníků. Kniha je doprovázena množstvím kreseb, fotografií a dobového obrazového materiálu. Z. Hermsdörfer

R. Němec: **Architektura – vláda – země. Rezidence Karla IV. v Praze a zemích koruny české.** Nakladatelství Skriptorium 2014, vázaná, 384 stran, 22x30 cm, cena 600 Kč. Monografie analyzuje rezidence Karla IV. na rodovém území Lucemburků ve střední Evropě: Pražský Hrad, Lauf v Horní Falci, Mylau ve Fojtlandsku, Ojvín a přidružené objekty v Žitavsku a Tangermünde v Braniborsku.

F. Záruba: **Hradní kaple I. Doba přemyslovská**. Nakladatelství Lidové noviny 2014, vázaná, 296 stran, 17,5x24,6 cm, cena: 287 Kč. Architektonický, umělecký a funkční vývoj hradních kaplí představuje mimořádně zajímavé téma, které dosud nebylo souhrnně zpracováno.

F. Záruba: **Hradní kaple II. Doba lucemburská**. Nakladatelství Lidové noviny 2014, vázaná, 384 stran, 17,5x24,7 cm, cena: 359 Kč. Druhý svazek hradních kaplí se věnuje převážně 14. a počátku 15. století, tedy době lucemburské.

F. Záruba: **Hrady Václava IV. Od nedobytného útočiště k pohodlné rezidenci.** Nakladatelství Lidové noviny, 2014, vázaná, 420 stran, 17,5x24,5 cm, cena: 323 Kč. Hrady Václava IV. jako dějiště pohnutých osudů syna Karla IV. dlouhodobě přitahují pozornost badatelů a vzbuzují zájem laiků.

I. Lehký – M. Sýkora: **Pyšná sídla mocných. Hrady a tvrze na Mostecku.** Most 2014, měkká vazba, 202 str., 25x17,5 cm, 290 Kč. Kniha si klade za cíl představit Mostecko, vnímané často jen jako industriální krajinu bez příběhů a historie z jiného pohledu, jako místo významných dějinných událostí, s velkým počtem památek. V tomto případě se jedná o středověké opevněné objekty, tedy hrady a tvrze. Kniha je pojata jako cesta po zajímavých a názorných ukázkách opevněných sídel za doprovodu příběhů, které se zde skutečně udály. Jsou zde rovněž uvedeny poznatky z nejnovějších archeologických výzkumů, informace o dosud neznámých hradech, půdorysné plány objektů a zejména jejich dosud nepublikované prostorové rekonstrukce. A. Kratochvílová

Památky středních Čech. Časopis NPÚ ú. o. p. středních Čech v Praze 29/2015, č. 2. A4, 100 stran, polokřída, barevné. Distribuce: roubickova.dita@npu.cz. Z obsahu: J. Pešta – E. Nová: Zámecké sídlo v **Osově**, P. Medříková: Portréty Auerspergů na zámcích **Žleby** a **Slatiňany**, M. Hůrka: Tvrz v **Horušanech**, V. Ryšavý: Nové poznatky ke stavbě zámku v **Jemništi**. Příloha tohoto čísla: Ročenka 2014. Činnost NPÚ středních Čech, množství informací a barevných obr. i o panských sídlech.

Průzkumy památek XXII/2015 č. 2, A4, 240 stran, polokřída, barevné. Vydává a distribuuje tatáž organizace jako výše. Z obsahu: K. Podroužek – V. Honys: Štuková výzdoba interiéru zámku v **Milešově**, T. Vítek: Příspěvek průzkumu krovů ke stavebním dějinám zámku **Jánský vrch**, E. Racková – Z. Vařeková: Sgrafito zaniklé lunetové římsy zámku **Orlice**. Za zaslání děkujeme.

redakce

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, Úslavská čp. 49, 326 00 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozmber@post.cz. Internetové stránky: http://www.klub_augusta_sedlacka.cz.

Po dlouhém a obtížném shromažďování potřebných dokladů byla v době uzávěrky Hlásky za pomoci právníků (děkujeme JUDr. V. Knollovi) na základě nového občanského zákoníku podána žádost o zapsání do veřejného rejstříku spolků u Krajského soudu v Plzni. Tato transformace byla podmíněna novými stanovami, změnou názvu spolku na **Klub Augusta Sedláčka z. s.** (tj. zapsaný spolek) a byla nutná také změna adresy KASu – nadále tedy **Klub Augusta Sedláčka z. s., Úslavská 49, 326 00 Plzeň**. Změny odsouhlasila Rada. Po zapsání do rejstříku budou nové stanovy (změny se týkají především funkcionářů) zveřejněny na internetových stránkách KASu.

Schůze Rady se bude konat ve **středu 1. června** společně se schůzkou plzeňské pobočky. Projednána bude výše desátku na rok 2016, výše předplatného Hlásky na rok 2017, bude rozhodnuto o dalším konání konference Dějiny staveb a vydání sborníku. Rada se bude také zabývat dalším postavením jednotlivých poboček na základě nových stanov. Další návrhy a stanoviska mohou předsedové poboček posílat na výše uvedený e-mail.

Redakce Hlásky opět žádá členstvo o větší či drobnější příspěvky. Bez příspěvků nebude moci Hláska dále vycházet. Především „schopní pera“ by jednou za čas mohli pro KAS něco udělat, ale i začínající autoři jsou vítáni a bude jim poskytnuta pomoc.

Zpráva o činnosti v r. 2015: Výše desátku a výše předplatného Hlásky se podařilo udržet na loňské úrovni. Podařilo se získat dotace na Hlásku a na sborník Dějiny staveb, uskutečnila se stejnojmenná konference, sborník a 4 čísla Hlásky spatřily světlo světa a byly zaslány pobočkám; Hláska byla poskytována všem plzeňským gymnáziím. Úporný byl zápas s úředním šimlem při nucené transformaci KASu na zapsaný spolek a je třeba poděkovat funkcionářům Rady, že to nevzdali. *jednatel Petr Rožmberský*

Zpráva o hospodaření v r. 2015: Zůstatek: 63 732,35 Kč. Příjmy: 133 184,75 Kč (dotace na DS od MK 55 000, od M. Plzně 40 000, na Hlásku od m. Plzně 20 000, předpl. Hlásky 14 820, desátek 3355, úrok 9,75). Výdaje: 128 931 Kč (na DS

95 000, na Hlásku 31 280, web 1000, poštovní 165, vedení účtu 1136, přeplatek plz. pob. 350). Zůstatek: 67 986,10 Kč.

pokladník Ivan Štrunc

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, Úslavská čp. 49, 326 00 Plzeň. Tel. 604261000, e-mail: rozmber@post.cz.

Podobně jako Rada byla i plzeňská pobočka nucena změnit adresu: **Úslavská 49, 326 00 Plzeň.** Zatím se nepodařilo změnit místo konání klubových schůzek; nebyly nalezeny vhodnější prostory. Na schůzkách proběhly přednášky: v lednu o zámku Tři Trubky (T. Makaj), v únoru o zámku v Letinech (P. Rožmberský) a v březnu o městě a hradě Olomouci (P. Rožmberský). Na přednášce pořádané pobočkou na ZČU v únoru za účasti 27 posluchačů přednášel JUDr. J. Varhaník o poznávání středověkých fortifikací. Všem děkujeme.

Jarní autovycházka na Bochovsko se uskuteční v **sobotu 16. dubna,** odjezd v 8 hod. od Hamburku. Z Plzně po Karlovarské, nově objevená tvrziště Úněšov a Medvědí díra/Ostřetín, rozvaliny tvrze Mirotice, kostel v Kozlově, zámek a tvrziště Údrč, tvrziště v Polomi a Marticích, zříceniny hradů Hartenštejn a Hungerberg, oběd v Bochově, Herstošice (původiště Zumrů z Herstošic), zámky Budov, Luka, Verušičky, rozvaliny tvrze v Týništi, tvrziště a kostel v Čichalově, a přes Žlutice do Plzně. Zda vše stihneme, záleží jen na nás. Hlásit se je nutné co nejdříve u P. Rožmberského na tel. a e-mailu uvedeném výše, řidiči ohlásí počet volných míst, pěšáci se s nimi pak podělí o náklady.

Jarní členská schůze se koná ve **středu 4. května** po přednášce na klubové schůzce v Kollárce. Budou vylučováni neplatiči, přijímáni noví členové a plánovány další akce.

Jarní poznávací zájezd proběhne v **sobotu 21. května** na Blatensko – tvrz/zámek Dožice a Starý Smolivec, tvrz Tchořovice, zámek/hrad Blatná (prohlídka, vstupné 100 Kč), oběd, tvrz/zámek Škvořetice, zámky Strážovice, Cerhonice, Čimelice, tvrz/zámek Rakovice a zpět. Při obsazení 26 míst bychom se měli vejít do 200 Kč za sedadlo. Včas je třeba se hlásit u P. Rožmberského (spojení viz výše). Vezměte členy rodiny nebo přátele, ať autobus naplníme. Odjezd v 8 hod. od Hamburku.

V roce 2016 oslavili/oslaví kulatá výročí: M. Cikán a A. Krausová 30 let, V. Jíchová 40 let, M. Mičulka a T. Truchlý 50 let, J. Anderle, J. Benediktová, E. Česák, Z. Hefner, V. Hendrych, P. Kurka, M. Neuvirt a M. Prýmas 60 let, F. Frýda a J. Škabrada 70 let a S. Luft osmdesátku. Všem blahopřejeme.

Zpráva o činnosti v r. 2015: Až na jednu výjimku způsobenou absencí promítacího zařízení se dařilo (mimo prázdnin) zajišťovat na členských schůzkách přednášky na různá témata související s tématikou panských sídel. Dvě přednášky pro veřejnost proběhly na půdě ZČU. Uskutečnily se jarní a podzimní autovycházky a zájezdy na Žatecko/Lounsko, Ašsko, okolí Karlštejna a na Pražský hrad. V srpnu se 7 lidí účastnilo poznávacího výletu po hradech v Porýní. Byl zřízen nový účet pobočky, a přesto se některým jedincům podařilo zaplatit na jiný účet, než měli, i když o tom (tak jako o ostatních akcích) bylo podrobně referováno v Hlásce.

jednatel Petr Rožmberský

Zpráva o hospodaření v r. 2015: Zůstatek: 18 615 Kč. Příjmy: 18 005 Kč (příspěvky 17 410, dary 595). Výdaje: 16 476 Kč (předpl. Hlásky 8100, desátek 1580, poštovné 4302, přednášky 2400, kanc. potřeby 94). Zůstatek: 20 144 Kč.

pokladník Ivan Štrunc

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: http://www.hrad-orlik.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2015: Členové pobočky se scházeli v průběhu roku při jednáních společnosti Castrum o.p.s., napomáhali při organizování a pořádání kulturních a dobrovolnických aktivit na hradě Orlík. Spolu s dalšími dobrovolníky jsme pomáhali při drobné údržbě hradu a přípravách a realizaci kulturních akcí na hradě. V závěru roku členové a dobrovolníci pomáhali při přípravě (a následné lednové likvidaci) výstavy o Orlíku v pobočce Muzea Dr. A. Hrdličky v Humpolci, která proběhla v lednu 2016. Na schůzi pobočky dne 6. 11. bylo pobočkou rozhodnuto o prodloužení členství ve společnosti Castrum o.p.s. panu Mgr. Petru Filipovi v dozorčí radě a Tomáši Klenerovi ve správní radě. Dalším bodem jednání byla diskuse a rozhodnutí o možnosti předání knihovního fondu pobočky do muzea v Humpolci pro přístup k fondu širšímu okruhu zájemců o historii a archeologii za podmínky umožnění výpůjčky knih členy pobočky. Jednání s vedením muzea povede předseda. V průběhu roku jsme oslovili LČR k aktivitě záchrany zříceniny Chřenovice – ing. Fílová nám sdělila, že nadále zůstává zájem vedení LČR zříceninu prodat či směnit za jiný lesní pozemek, tato patová situace bohužel památce nepřispívá. Do knihovničky byl pobočce věnován další díl sborníku Dějiny staveb. Děkujeme touto cestou za publikaci kolegům z Plzně. Po diskusi části členstva bude projednán osud a možnost záchrany zbytků tvrze Šádova Lhotice v okr. Pelhřimov – v případě dalšího nezájmu majitele bude jednáno o možnosti převodu na obec s nabídkou spolupráce a pronájmu části areálu či pomoc při tvorbě projektů na dotace a záchranu zbytků tvrze.

Zpráva o hospodaření v r. 2015: Zůstatek: 1499 Kč. Příjmy: 850 Kč (čl. příspěvky, předplatné Hláska). Výdaje: 546 Kč (desátek 110, Hláska 300, poštovné 136). Zůstatek: 1803 Kč.

František Kocman

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroslav_cerny@centrum.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2015: Členská základna poklesla o dva členy, současný počet členů je tedy 24, z toho dva kolektivní. Výbor pobočky pracoval ve složení: J. Slavík – předseda, J. Čížek – jednatel a J. Černý – pokladník. Revizní komise působila ve složení Zdeněk Fišera, Jiří Sigl, Jan Švejkar, žádnou činnost však nevykázala, především kvůli vytíženosti pokladníka a v důsledku toho pokračuje problém neuskutečněných revizí pokladny od roku 2010. Proběhly tři členské schůze: 5. 2. výroční, 10. 9. a 3. 12, květnová schůze nebyla kvůli opominutí výboru svolána. Na zářijové schůzce se sešlo 11 členů a jedná se tak o rekordní účast. Na schůzích se členové seznamovali s výsledky klubových i soukromých akcí, novinkami literatury, obsahem konferencí a s výsledky archeologických výzkumů ve východních Čechách. Tradiční náplní byla také příprava klubových výjezdů a seznámení s akcemi ke 200. výročí narození F. A. Hebera. Všechny schůze opět proběhly v archeologickém oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové. Pobočka připomněla dvousté výročí narození prvního badatele českých hradů F. A. Hebera. V sobotu 1. 8. položili zástupci pobočky J. Slavík a J. Čížek kytici k Heberovu hrobu na staroměstském hřbitově v Náchodě a následně ho stylově připomněli v zahrádce restaurace U města Prahy, kde Heber v hostinském pokoji 29. 7. 1849 zemřel. Předseda J. Slavík uvedl Heberovu osobnost na stránkách klubového časopisu Hláska a především z jeho iniciativy a byla v prostorách Galerie Orlických hor v Rychnově nad Kněžnou uspořádána výstava Heberových kreseb a grafických prací vytvořených podle nich. Výstava byla otevřena vernisáží 22. 9. s úvodním slovem J. Slavíka a trvala až do konce října. Tradičně se uskutečnily dva poznávací výjezdy pobočky. Na jaře jsme 18. 4. pokračovali v poznávání hradů v Podorlicku, konkrétně hradů Rychmburk, Pěčín, Žampach, Lanšperk a opevněné lokality – tvrze u Nekoře. Za perfektní odbornou přípravu děkujeme M. Cejpové i J. Slavíkovi, za účast pak 7 členům a 4 rodinným příslušníkům. Neméně úspěšný byl podzimní výjezd 10. října, kdy jsme opět za krásného a teplého počasí pod vedením J. Dvořáka vyrazili na moravské hrady Úsov a Sovinec. Na Úsově bylo rozpoznáno vnější zemní opevnění se třemi baštami, zevrubné prohlídce v době podzimního jarmarku byl podroben i Sovinec. Podrobná prohlídka interiérů hradu se protáhla

a tak jsme museli návštěvu Moravského Šternberka přesunout na jindy. Zúčastnilo se 5 členů a 4 rodinní příslušníci. Zástupci pobočky se aktivně zúčastnili odborných konferencí Dějiny staveb a Svorník, pokračovali v poznávání našich i zahraničních hradů a vrzí a publikovali v regionálních i celostátních časopisech a sbornících. *Jan Čížek – Jiří Slavík*

Zpráva o hospodaření v r. 2015: Zůstatek: 2234,50 Kč. Příjmy: 3900 Kč (čl. příspěvky 1740, předplatné Hlásky 2160). Výdaje: 1950 Kč (předplatné Hlásky 1200, desátek Radě 210, kancelářské potřeby 37, květiny k Heberovu výročí 433, poplatek bance 70). Zůstatek: 4184,50 Kč. *pokladník J. Černý*

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Jiří Úlovec, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: julovec@mvcr.cz, Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2015: Pobočka přečkala uplynulý rok obvyklým poklidným způsobem zjevně vyhovujícím naturelu členstva. Schůzky aktivnějších členů pobočky se i tentokrát odehrávaly o třetích středách v měsíci s výjimkou prázdnin na stálém místě v budově Národního archivu na Hradčanech a byly i tentokrát v rámci možností doprovázeny přednáškami s hradní nebo historicky, příp. architektonicky zajímavou tématikou. Ty nabídly celkem deset témat. V lednu nás seznámil P. Komárek se svou podrobnou fotografickou dokumentací hradu Buchlova, jakož i dalších hradů jihovýchodní Moravy. V únoru nás provedl P. Šafránek abecedně první částí hradní produkce švýcarského kantonu Aargau a dokončil ji druhou částí v květnu. V září nás tento cestovatel spolu se svým kolegou P. Noskem provedli nejznámějšími hrady lucemburského velkovévodství. Zbývajících sedm přednášek pronesl neúnavný a nezničitelný M. Holý. V březnu to byl spektakulární hrad a historické město Wertheim na soutoku řek Mohan a Tauber, v dubnu hrady na středním toku Mohanu, z nichž zvlášť vyčlenil stavby hrabat von Rieneck z této oblasti, a s nimi nás poté seznámil v červnu. Říjnové pojednání zasvětil mnohočetným dochovaným městským opevněním v této poříční oblasti a v listopadu tématem odskočil geograficky jen trochu k jihu a předvedl nám hrady v povodí řeky Tauber. Prosinec pak věnoval sakrálním stavbám v této oblasti se zřetelem k mimořádnému dílu sochaře a řezbáře T. Riemenschneidera. Autobusový výlet konaný 30. 4. – 3. 5. vedl do nejvýchodnější části Krušných hor, do oblasti historického saského Vogtlandu. Zájezd otevřela návštěva hradu Stein z počátku 13. st. na skalisku nad Cvikovskou Muldou provázená průvodcem, jehož vzhled a přednes připomenul našeho Rumburaka. Poté shlédli účastníci opečovanou zříceninu hradu Isenburg z doby kol r. 1200 nedaleko osady Wildbach se zajímavým kostelem. Následovala rozsáhlá zřícenina koncem války zničeného zámku Hartenstein na místě hradu z konce 12. st. a neúspěšný pokus o průnik do kostela v osadě Thierfeld vyhlášeného svými středověkými freskami z doby kol r. 1300. Hrad či zámek Wiesenburg z 1. půle 13. st. bylo možné zhlédnout díky současnému privátnímu majiteli jen dírami ve vratech a okolním plotě. Pořízení lepšího záběru pak bylo nutně spojeno s riskantním výstupem na zeď brány evokujícím mnohočetné zlomeniny. Náladu si účastníci spravili prohlídkou hradu Schönfels z konce 12. st. s dochovaným vnějším opevněním, zajímavým muzeem, kaplí z konce 15. st. a zejména intaktně zachovaným gotickým dřevěným interiérem (kol 1480). Program druhého dne otevřela návštěva zříceniny hradu Wiedersberg z poloviny 13. st. Lokalita Burgstein u obce Krebes téměř na nedávné hranici dvou světů ožila teprve nedávno po zániku toho i našeho bývalého a zaujala dvěma zříceninami velmi blízko u sebe ležících kostelů. Ten větší na výrazném skalisku povstal patrně z paláce staršího hradu a stal se významným poutním místem na sklonku středověku. Druhý kostel byl zbudován jako konkurenční stavba sousední církevní správy (Bamberg vs. Naumburg). Zřícenina barokního zámku na místě gotického vodního hradu uprostřed vsi Geilsdorf je dosud obklopena ze dvou stran vodou. Sporé zbytky hradu Stein u Planschwitz z počátku 14. st. leží dnes přímo na břehu přehradního jezera Pirk. Odpolední program byl věnován individuální prohlídce města Plauen s nepřístupným, utilitárnímu využití přizpůsobeným fojtským hradem, významným městským kostelem sv. Jana Kř. z pol. 13. st., náměstím s historickými domy a krásnou pozdně gotickou starou radnicí z let 1506-8 a mohutnou budovou bývalého komendy řádu německých rytířů. Následovala prohlídka na předměstí Oelsnitz ležícího hradu Voigtsberg z 1. půle 13. st. se zajímavým muzeem, sbírkami minerálů, některými historickými interiéry a cennými sbírkami včetně originálního Tizianova portrétu arcivévodkyně Kateřiny Rakouské, na předhradí pak muzeem zdejší vyhlášené výroby koberců. Kostel sv. Máří Magd. v obci Theuma zaujal sbírkou renesančních náhrobníků v obvodové zdi. Zřícenina vodního zámku Mechelgrün (1. zmínka 1267) připomenula naši domovinu, neboť je zcela neudržovaná a zarostlá až běda. Ráno třetího dne zastihlo účastníky v Jössnitz, kde na hrad na výrazném kopci z konce 13. st. nad obcí upomíná na jeho místě nově postavená hrázděná replika budovy evokující hradní palác, v níž se nalézá hotel. Poté účastníci shlédli impozantní cihlový železniční most klenoucí se 68 m vysoko nad údolím řeky Elster. Lesní zřícenina zámku povstalého z hradu z konce 13. st. v Liebau i. V. leží v sousedství v romantismu zbudovaného dalšího, dnes zpustlého zámku. Nepřístupná budova původně vodního hradu Dölau z konce 13. st. na předměstí Elsterbergu stojí na skalisku u břehu řeky Weisse Elster a čeká na lepší časy. Impozantní zřícenina hradu nad městem v Elsterbergu z počátku 13. st. na místě staršího objektu zaujala svou rozlehlostí a zachovaným vnějším opevněním. Opravdovým zážitkem byla prohlídka nedávno zpřístupněného malebného pozdně gotického zámku Netzchkau z r. 1490 se sbírkami a nádhernými interiéry. Hrad ve městě Mylau, nejlépe dochovaný hrad v saském Vogtlandu a jeden z jeho symbolů, pochází z doby po r. 1180 a obsahuje dnes muzeum, sbírky a některé původní reprezentační městské interiéry. Následovala zastávka u věhlasného Göltschtalbrücke postaveného pro železnici spojující Sasko s Bavorskem v letech 1846-51, největšího cihelného mostu na světě, dlouhého 574 m a vysokého 78 m. Jeho oblouky ve 4 patrech byly sestaveny z cca 26 miliónů cihel. Závěr dne obstarala obhlídka nově vzorně opraveného zámku Schönberg povstalého z hrádku či tvrze ve vsi pár set metrů od našich hranic. Program závěrečného dne zahájila návštěva města Adorf s jedinou v celém Vogtlandu dochovanou městskou bránou s malebným hrázděným patrem. Bizarní skalisko v obci Schöneck upravené na rozhlednu s mimořádným rozhledem („balkon Vogtlandu“) je jediným pozůstatkem kdysi významného hradu z doby kolem r. 1200. Navlas stejně, jako pouhá skála, jen s nepoměrně menším rozhledem, dopadl i o málo mladší hrad ve městě Falkenstein. Z hradu ve městě Auerbach se kromě přestavěného paláce upraveného na restauraci a hotel zachovala jen štíhlá 43 m vysoká válcová věž, která umožňuje výhled na okolní město i přilehlou horskou obydlenou krajinu. Ve městě Rodewisch leží vodou obklopený městský park, v němž se nacházejí archeologicky odhalené pozůstatky vodní tvrze Göltsch a dva renesanční zámečky. Závěr zájezdu doprovázeného vstřícným počasím obstarala prohlídka hradu Schwarzenberg v dominantní poloze nad městem, který pochází z doby po polovině 12. st. V něm umístěné městské muzeum má bohaté sbírky dokumentující zdejší hornictví rud, výrobu železa a cínu, řemesla. Podzimní zájezd zavedl ve dnech 26. – 28. 9. jeho účastníky na Sušicko. Prvním cílovým objektem byly reliéfní zbytky hradu Litice patrně ze 3. čtvrti 13. st. na výrazné kupě na okraji Plzně. Hrádek Vlčtejn na výrazném skalním suku, dnes v soukromém vlastnictví nepřístupný, byl však kupodivu otevřen, a tak bylo možné si prohlédnout interiér hradního paláce. Zříceniny hradu Potštejna v lese nad zámkem v Žinkovech pocházející z doby po polovině 13. st. zaujaly svou rozlohou a přehledností. Zámek v Žinkovech povstalý z pozdně gotické tvrze je dnes přeměněn na luxusní hotel a není bohužel přístupný. Zajímavé však byly dobře čitelné zbytky starého zdiva pod dosud neomítnutými částmi vnějšího líce jižního křídla zámku. Tvrz v Kraticích, zjevně neudržovanou, bylo možné obhlédnout jen z povzdálí od

plotu, na nějž dorážel zuřivý trhač. Středověké zaměření zájezdu poněkud narušila návštěva poutního žel uzavřeného kostela Narození Panny Marie v Nicově u Plánice, jednoho z vrcholných děl K. I. Dientzenhofera, které v současné době postupně získává nové omítky. Kostelík sv. Jana Křtitele ve Zborovech, barokizovanou románskou rotundu s kruhovou lodí snad z 1. pol. 13. st., bylo možné si prohlédnout i v interiéru. Následoval výstup na skrovné pozůstatky hradu na vrchu Čbán nad Buděticemi z doby po pol. 13. st., v němž badatelé spatřují předchůdce sousedního hradu Rabí. Následovala návštěva města Sušice s individuálním programem, kterou část výpravy po předchozím náročném programu naplnila pobytem v restauračních zařízeních, část obhlédla městské památky či podnikla výstup na poutní kapli Anděla Strážce vysoko nad městem. Ostatně restaurační pobyt bylo možné prodloužit i při prohlídce následného vzorně opraveného zámku na místě tvrze z 13. st. v Hrádku u Sušice, který dnes nabízí hotelové služby. Druhý den zahájila návštěva vysoké zříceniny tvrze v Kašovicích pocházející pravděpodobně z 2. pol. 14. st. Následovala podrobná prohlídka kostela sv. Vavřince pozůstalého ze zaniklé vesnice Zdouň, v poloze dominující širokému okolí, stavby z doby asi kolem r. 1270. Program dne pokračoval podrobnou prohlídkou věžové tvrze ve Svojšicích, kterou umožnila vstřícnost restitučních majitelů rodiny Valentovy, kteří dnes vzorně pečují o objekt z poloviny 15. st., navrácený ve zbědovaném stavu. Příznivý dojem z tvrze doplnila i prohlídka nedalekého raně gotického kostela sv. Jana Křtitele. Kostel sv. Petra a Pavla v Petrovicích z poloviny 13. st. zůstal uzavřen a nepotěšila ani návštěva přilehlých zbytků hradiště. Pozůstatky historii neznámého hradu byly prakticky zničeny výstavbou obecního vodojemu už v polovině 19. st. Putování pokračovalo návštěvou poutní kaple sv. Vintíře u Hartmanic, která po totální devastaci naší armádou povstala v posledním desetiletí k novému životu a je dnes vybavena unikátními skleněnými předměty výtvarnice V. Tesařové přitahujícími značné množství návštěvníků, zejména z Bavor. Vrcholem dne byla prohlídka hradu Kašperk, jíž předcházelo zhlédnutí zřícenin předsunutého opevnění, zvaného dnes Pustý hrádek, upraveného na rozhlednu. Pouť druhého dne uzavřely Albrechtice u Sušice se starobylým kostelem P. Marie nejisté datace, který však zůstal nepřístupný. Ráno státního svátku zavedlo zájezd do Zavlekova na zříceninu tvrze či hrádku ze 14. st. upravenou romantismem 19. st. Další cesta vedla přes dvoukřídlý zámek v Mokrosukách na místě tvrze z 15. st. s nově opravenou hlavní fasádou, žel jedinou. Poté shlédli účastníci oba prohlídkové okruhy hradu Velhartice a přejeli na hrad Rabí, kde rovněž absolvovali důkladnou prohlídku nejrozsáhlejší hradní zříceniny v Čechách. Rozvaliny rozlehlého kdysi významného hradu Prácheň Bavorů ze Strakonic na místě přemyslovského správního hradiska uzavřely hradní část celého zájezdu, který pak už doplnila jen návštěva kostela bývalého minoritského kláštera v Horažďovicích, kde si spokojení účastníci prohlédli v regotizovaném interiéru mramorový figurální náhrobník Půty Švihovského z Rýzmberka z r. 1504, majitele mj. Rabí a Švihova, stavebníka dvou z nejvýznamnějších pozdně gotických hradních staveb v Čechách. Účastníci obou zájezdů, z nichž ten podzimní byl tentokráte (vůbec poprvé) naplněn jen ze dvou třetin, jsou opět zavázáni za jejich dokonalou přípravu a realizaci M. Holému. Členská základna pobočky čítá k 1. 3. 2016 49 osob.

Zpráva o hospodaření v r. 2015: Zůstatek: 16 573 Kč. Příjem: 155 560 Kč. Výdaje: 153 213 Kč. Zůstatek: 18 920 Kč.

pokladník Petr Valenta

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihoz@post. cz. Int. stránky pobočky: http://www.kaszlin.estranky.cz.

Zpráva o činnosti v r. 2015: 3. 1. pobočka zorganizovala tradiční tříkrálový výstup na hrad Helfštýn. 5. – 12. 5. zájezd autokarem (8. osob) po památkách Bosny a Hercegoviny, který vedl A. Fuksa. Navštívena byla Plitvická jezera, hrady Drašac, Ostrovica, Sokolac, město Bihač, hrad Bužim (pod ním jedna z nejstarších dřevěných mešit na Balkáně), město Banja Luka a hrady Doboj, Srebrnik a Zvornik, město Srebrenica, hrad Bovač, bosenské pyromidy ve Visoku, město Sarajevo, tunel Naděje, pramen řeky Buny, hrad Blagaj, nekropole Radmilje, hrad Stolac, Mogorljelo (pozůstatky římské venkovské usedlosti), vodopády Kravica, hrad Počitelj, město Mostar, městečko a vodopády Jajce. 26. – 27. 6. akce Křídlo – vysekávání porostu na hradě, přednáško o něm (R. Vrla), provádění návštěvníků. V červenci a srpnu A. Hoferek na hradě Lietava u Žiliny provedl opravy obloučkové atiky renesančního paláce a na hradě Muráň opravu torza středověkého výtahu. 28. 10 – 1. 11. dvěma auty navštívilo 9 účastníků hrady a zámky rakouského a moravského Podyjí – hrad Templštejn založený Templáři, Nový Hrádek poblíž obce Lukov s překrásnými meandry Dyje na hranicích, dále hrady Raabs, Thaya, Karlstein, Kollmitz (jedna z největších zřícenin v Rakousku), zříceninu hradu Eibenstein (zachovaný gotický komín kuchyně), hrad Frejštejn (nad Podhradí n. D.), hrady Hardegg, Kája, barokní zámek Riegersburg, zříceninu malého hrádku Gaber (Javoří), středověké město Drosendorf (Drozdovice) s hradbami a zámkem (původně hradem), st. zámek Uherčice (jeden z nejrozsáhlejších barokních zámků v ČR), hrady Bítov, Cornštejn, zámek Vranov n. D. Na zpáteční cestě ještě navštíven Nový Hrádek u Lukova a zámek Jaromněřice nad Rokytnou. 11. 11. se konala 21. volná hromada u příležitosti 20. výročí založení pobočky.

Zpráva o hospodaření v r. 2015: Zůstatek: 6064 Kč. Příjmy: 7740 Kč (na Hlásku 1140, čl. příspěvky 6600). Výdaje: 9355 Kč (desátek, za Hlásku, poštovné, kanc. potřeby, Nytia rám na fotografie, výstavy, občerstvení, valná hromada). Zůstatek: 4449 Kč.

pokladník Z. Sadílek

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Brno
Kontaktní adresa: Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.; Mgr. Bc. Josef Jan Kovář, Renneská tř. 416/39, 639 Brno, e-mail: josef.kovar @seznam.cz.

Uzávěrka dalšího čísla: 10. 6. 2016
(vyjde v první červencové dekádě 2016)

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. dubnové dekádě 2016.
Šéfredaktor Petr Rožmberský (rozmber@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz),
redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz.).
Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, Úslavská 49, 326 00 Plzeň.
Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.
Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.

2015 Plzeň